

Veiledning

til

**forskrift 4. juli 2003 nr 951 om gjødselvarer mv.
av organisk opphav**

1 Forord

Dette er en veileder til deler av ”Forskrift 4. juli 2003 nr 951 om gjødselvarer mv. av organisk opphav”. Den er ment som et supplement til forskriftsteksten og leseren er avhengig av å lese både forskriftstekst og veileder.

Veilederen er laget for brukere av gjødselvarer, produsenter og importører av gjødselvarer. I tillegg er det en tilsynsveileder for kommunene vedrørende bruk av organiske gjødselvarer, men den tar ikke for seg de særskilte kravene av regelverket som handler om godkjenning, lagring og bruk av husdyrgjødsel og silopressaft.

Kapittelinnvidlingen er forsøkt laget slik at hver av disse gruppene i størst mulig grad trenger å lese kun et kapittel av veilederen. Dermed er det en del overlappende informasjon mellom kapitlene.

Veilederen er utarbeidet i samarbeid mellom Helse og sosialdirektoratet, Statens forurensningstilsyn og Mattilsynet. Det er Mattilsynet som er ansvarlig for å veilederen og spørsmål skal rettes til Mattilsynet som vil bringe dette videre til de rette myndigheter.

Mattilsynet, Regionskontoret Oslo Akershus og Østfold, Nasjonalt senter for planter og vegetabilsk mat, Ås

Juni 2007

Veilederen er sist endret 20.09.2017

Veiledning til.....	2
forskrift 4. juli 2003 nr 951 om gjødselvarer mv. av organisk opphav	2
1 Forord.....	3
2 Innledning.....	6
2.1 Produktkategorier	6
3 Bruk av gjødselvarer	7
3.1 Ansvar	7
3.2 Registrerte gjødselvarer.....	7
3.3 Merking	7
3.4 Kvalitetskrav og bruksbegrensninger	7
3.5 Spredetidspunkt.....	8
3.6 Lagring	8
3.7 Spesielle forhold vedrørende bruk av avløpsslam.....	8
3.8 Internkontroll ved disponering av slam.....	10
3.9 Forholdet til gjødselplan og miljøplan	11
4 Tilsynsveileder for kommunen.....	12
4.1 Forvaltning etter flere lover.....	12
4.2 Lagring av gjødselvarer.....	14
4.3 Bruk av gjødselvarer	14
4.4 Jordkvalitetskriteriene	15
4.5 Melding om bruk av avløpsslam (§ 25)	15
4.6 Slambruksplan.....	16
4.7 Hva er omfattet av forskriften	16
4.8 Kommunen som helsemyndighet ved lokal lagring og bruk av gjødselvarer	16
4.9 Internkontroll ved disponering av slam.....	17
4.10 Tilsyn.....	18
4.11 Klage	19
4.12 Dispensasjon.....	21
4.13 Andre virkemidler	21
5 Veiledning for produsenter og importører	24
5.1 Registrering av gjødselvarer.....	24
5.2 Produktkvalitet	25
5.3 Toleranser.....	27
5.4 Bruksbegrensninger.....	27
5.5 Merkekrav for avfallsbaserte gjødselvarer	29
5.6 Markedsføring av gjødselvarer.....	30
5.7 Rapportering	30
5.8 Internkontroll for produsenter og importører av gjødselvarer.....	31
5.9 Melding om bruk av avløpsslam	32

Veiledning til forskrift om gjødselvarer mv. av organisk opphav	
5.10	For importører 32
5.11	Omfang og unntak 33
6	Krav til internkontrollsystem for produsenter av gjødselvarer 34
6.1	Oversikt over organisering og ansvar 34
6.2	Risikokartlegging 34
6.3	Risikoreducerende tiltak 35
6.4	Rutiner for å avdekke, rette opp overtredelser og hindre gjentakelse 35
6.5	Rutiner for systematisk gjennomgang av internkontrollsystemet 36
Vedlegg 1.	Eksempler på varedeklarerer 37
Vedlegg 2.	Veileder ved søknad om registrering av gjødselvarer produsert av organisk avfall og avløpsslam 41
2.1	Innledning 41
2.1	Utfylling av søknadsskjemaet 42
Vedlegg 3.	Registreringsplikt 46
Vedlegg 4.	Meldeskjema 49

2 Innledning

Forskriften skal sikre at gjødselvarer av organisk opphav kan omsettes på en redelig måte og brukes samtidig som hensynet til miljø, folkehelse, dyrehelse og plantehelse ivaretas.

Hjemmelsgrunnlaget for forskriften er forurensningsloven, kommunehelsetjenesteloven, jordloven og matloven. Utvikling av regelverk skjer i samarbeid mellom miljø, helse - og landbruksmyndigheter. Kommunen er ansvarlig for tilsyn med bruk og lagring, mens Mattilsynet (distriktskontorene) er tilsynsmyndighet for tilvirking og omsetning av produkter, samt forbrukerkontakt. I tillegg er Mattilsynet (Nasjonalt senter, Ås) ansvarlig for registrering av gjødselvarer for hele landet.

Forskriften omfatter organisk gjødsel, jordforbedringsmidler, dyrkingsmedier jorddekkingsmidler og husdyrgjødsel. For produkter som skal omsettes, er det krav til registrering, merking og varedeklarerer. For gjødselvarer produsert av avfall eller husdyrgjødsel er det i tillegg krav til hygienisk kvalitet og innhold av miljøgifter. Forskriften stiller krav til lagring og bruk av husdyrgjødsel, jordforbedringsmidler, organisk gjødsel og enkelte dyrkingsmedier. Produksjon og omsetning av husdyrgjødsel og silopressaft for bruk på eget eller leid areal er ikke omfattet av bestemmelser om tilvirkning under del II i forskriften.

Kvalitetskravene og bruksbestemmelsene i forskriften er utformet med tanke på trygg bruk av gjødselvarer, dette er ikke alltid sammenfallende med en god agronomisk praksis. For å sikre at produkter omfattet av forskriften blir brukt på en agronomisk hensiktsmessig måte, skal bruken av både organiske gjødsel- og jordforbedringsmidler tas med i gårdens gjødselplanlegging. En oversikt over hvilke produkter som er omfattet av regelverket og av eventuell registreringsplikt finnes i Vedlegg 3.

2.1 Produktkategorier

Organiske gjødselvarer kan deles inn i produktkategorier etter hva slags bruksområde og egenskaper de har. Overgangen mellom disse kategoriene kan være flytende. Uttømmende definisjoner står i vedlegg 1 i gjødsel forskriften.

Dyrkingsmedier	egnet til å dyrke planter i, er ofte en blanding av forskjellige organiske og uorganiske fraksjoner
Jordforbedringsmidler	virker på jordas egenskaper og gagnar planeveksten indirekte
Jorddekkingsmidler	legges oppå jord eller dyrkingsmedie for å hindre ugrasvekst og bedre jordas egenskaper
Organisk gjødsel/Organisk mineralsk gjødsel	organisk materiale der gjødseleffekten er større enn andre virkninger på planteveksten

Varetypebegrepet er en underkategori til produktkategoriene. *Norsk Standard 2890 Dyrkingsmedier, jordforbedringsmidler og jorddekkingsmidler Varedeklarasjon pakking og merking*, angir en rekke varettyper for blandede og ublandede produkter. Disse varetypebetegnelse gjelder uavhengig av ingredienser og opphavsmateriale.

3 Bruk av gjødselvarer

basert på organisk avfall inklusiv avløpsslam i landbruket, grøntanlegg, parker, private hager mv.

Kvalitetskravene er gitt i forskriftens del II, mens kravene til bruk og lagring er gitt i forskriftens del III. Kvalitetskravene i forskriften og de tilhørende bruksbegrensningene er med på å sikre trygg bruk av disse gjødselvarene i den forstand at de er hygienisk trygge og ikke tilfører jorda uakseptable mengder miljøgifter. En optimal agronomisk utnyttelse av gjødselvarene sikrer at bruken ikke utgjør noen risiko for avrenning av næringsstoffer, dette er ikke regulert i denne forskriften.

3.1 Ansvar

Bruker er ansvarlig for at bruk og lokal lagring er i henhold til regelverket. Bruker er også ansvarlig for å melde om bruk av avløpsslam til kommunen.

3.2 Registrerte gjødselvarer

Avfalls- og avløpsslambaserte gjødselvarer skal være registrert hos Mattilsynet før bruk. Det er produsenten som er ansvarlig for at et produkt er registrert. Dersom det er tvil om produktet er registrert, ta kontakt med Mattilsynet.

3.3 Merking

Det skal følge en varedeklarasjon med hver leveranse av gjødselvaren. Varedeklarasjonen skal blant annet inneholde opplysninger om varetype, råvarer, innhold av næringsstoffer, kvalitetsklasse og bruksbegrensninger. Varedeklarasjonen skal også gi anbefalinger om lagring og bruk av produktet.

Varedeklarasjonen skal være satt opp etter *Norsk Standard NS 2890 Dyrkingsmedier, jordforbedringsmidler og jorddekkingsmidler. Varedeklarasjon, pakking og merking.*

3.4 Kvalitetskrav og bruksbegrensninger

Gjødselvarer deles inn i kvalitetsklasser etter innhold av tungmetaller (§ 10). Kvalitetsklassen bestemmer hvor stor mengde som kan spres og om de kan brukes på jordbruksarealer (§ 27). En gitt mengde tørrstoff kan spres over en tiårsperiode. Bruksbegrensningene er gitt for å begrense tilførselen av tungmetaller og er ikke alltid nødvendigvis agronomisk optimale.

En gitt mengde tørrstoff (TS) av gjødselvaren (for eksempel kompost, slam) kan spres over en tiårsperiode når det brukes som gjødsel eller jordforbedringsmiddel. Når kompost og slam o.l. inngår i en anleggsjord, er begrensningene gitt for mengde som kan brukes over en tjueårsperiode. I private hager, parker, lekearealer og liknende arealer kan en ikke benytte ublandet slam.

I tillegg til begrensninger som gitt på bakgrunn av innhold av tungmetaller, er det også begrensninger gitt ut fra hva slags opphavsmateriale gjødselvaren er produsert av. En oversikt over dette er presentert i tabellen under.

Opphavsmateriale	Grønnsaker/ poteter	Eng/Beite	Annet jordbruk	Grøntarealer
Avløpsslam	÷(3)	÷(1)	+	+
Animalsk avfall- enkelte typer -	+	÷(2)	+	+
Annet organisk avfall	+		+	+

+ tillatt, ÷ ikke tillatt

(1) Bruk på eng eller beite ikke er tillatt, mens bruk på gjenlegg med høsting eller beiting neste sesong er tillatt

(2) Bruksbegrensninger på bruk på eng og beite iht FOR 2002-01-24 nr 63: Forskrift om begrensninger for bruk av gjødsel, jordforbedringsmidler, dyrkingsmedier mv. som inneholder kompostert animalsk avfall eller foredlede animalske proteiner. For forskjellige fraksjoner av opphovsmateriale gjelder forskjellige restriksjoner. Bruk av slike produkter skal også meldes til det lokale Mattilsynet. Se også kap 5.4

(3) Etter spredning av avløpsslam, kan grønnsaker eller poteter ikke dyrkes de tre neste kalenderårene

Bruksbegrensningene som er nevnt skal framgå av varedeklarasjonen.

For å unngå bruk av disse gjødselvarerne på dyrket jord med høyt innhold av tungmetaller, er det i § 26 angitt grenseverdier for tungmetallinnhold i jord. Der innholdet av tungmetaller overstiger grenseverdiene, er det ikke tillatt å bruke avløpsslam eller gjødselvarer produsert av organisk avfall.

3.5 Spredetidspunkt

Som hovedregel skal organiske gjødselvarer spres i vekstsesongen, mellom våronnstart og 1. september og fortrinnsvis om våren (§ 23).

Kun kommunene som ikke ligger i nedbørsfeltet strekningen svenskegrensa og Lindesnes har forskriftshjemmel /vedtaksmyndighet til å tillate en senere frist for spredning uten nedmolding/nedfelling enn 1. september, men ikke senere enn 1. oktober. Vilåret er at kommunens klimatiske forhold og vannkvaliteten i kommunens vassdrag tillater det. Det bør gjennomføres en miljørisikovurdering før eventuelt et slik vedtak/ forskrift fastsettes.

Kommunen kan legge ned forbud mot spredning mellom 1. september og 1. november i utsatte områder.

Det er ikke tillatt å spre organiske gjødselvarer mellom 1. november og 15. februar, utenom denne perioden er det forbudt å spre slike gjødselvarer på snødekket eller frossen mark.

3.6 Lagring

Bruker er ansvarlig for lokal lagring. Lokal lagring er definert som lagring på bruksstedet.

Gjødselvarer skal lagres slik at det ikke er fare for avrenning, samtidig skal ikke lokal lagring forårsake unødige luktulempere. Forskriftens § 19 stiller krav til lagertyper for gjødselvarer med forskjellig tørrstoffinnhold, disse gjelder for alle gjødselvarer som er omfattet av forskriften.

3.7 Spesielle forhold vedrørende bruk av avløpsslam

Avløpsslam skal moldes ned straks og senest innen 18 timer.

Bruk av slam skal meldes til kommunen, meldingen skal sendes kommunen senest innen to uker før brukeren mottar slam for lokal lagring eller bruk.

Det er lagt ved et forslag til meldeskjema (vedlegg 4), men det er opp til den enkelte kommune å fastsette et slikt meldingsskjema. Det er derimot ikke anledning til å kreve at brukere av produkter med slam benytter et slikt fastsatt skjema. Vanligvis vil imidlertid både bruker og kommunen ha felles interesse av at det finnes et felles meldingsskjema. Et forslag til meldeskjema finnes som vedlegg 4. Innholdet i meldingen og et eventuelt skjema bør tilpasses ulike former for bruk (spredning, mellomlagring og deponering), men bør gjennomgående inneholde følgende opplysninger:

- Navn og adresse på søker, gårds- og bruksnummer for områdene der produkter med slam skal brukes og kartmateriale som viser områdene.
- Beskrivelse av hensikten med bruken av produkter med slam og eventuell varighet.
- Beskrivelse av arealet der produktene skal brukes, inkludert type (for eksempel sandjord, morenejord, moldholdig jord, leirjord), størrelse, miljøkvalitet (jf. eventuelt § 26) og dagens og historisk bruk. Tidligere bruk av produkter med slam bør nevnes særskilt.
- Beskrivelse av området rundt spredearealet (for eksempel avstand til vassdrag, drikkevann og naboer).
- Beskrivelse av produktet med slam, inkludert mengde som skal brukes, type produkt og dokumentasjon av etterlevelse av kravene i del II av forskriften. (inkludert varedeklarasjon og analysebevis)
- Beskrivelse av hvordan bruksrestriksjonene i § 25 første, andre og tredje ledd (se over) og § 27 vil bli etterlevd.

Det er den som skal bruke produkter med slam som er ansvarlig for å utarbeide og levere meldingen. Kommunen har imidlertid en alminnelig veiledningsplikt etter bestemmelsene i lov 10. februar 1967 om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven) § 11 og forskrift 16. desember 1977 nr. 17 om forvaltningsorganenes veiledningsplikt i forhold til å signalisere overfor brukeren hva som bør være innholdet i meldingen og hvilke hensyn kommunen generelt legger vekt på i behandling av slike meldinger. Kommunen skal behandle meldingen i overensstemmelse med alminnelige forvaltningsrettslige prinsipper. Det vil være en saksbehandlingsfeil dersom kommunen i sin saksbehandling ikke forelegger meldingen for medisinsk-faglig rådgiver i behandlingen av meldingen, jf. kommunehelsetjenesteloven § 3-5. Tilsvarende forutsettes det at kommunens forurensningsmyndighet og kommunens landbruksmyndighet blir gitt anledning til å vurdere saken. Befaring gjennomføres i den grad kommunen anser det som nødvendig. Kommunen har anledning til å be om ytterligere opplysninger med hjemmel i kommunehelsetjenesteloven § 4a-6 om opplysningsplikt.

Kommunen velger selv om den vil gi en tilbakemelding når den mottar melding om bruk av produkter med slam. Bruken av produkter med slam forutsetter innsending av melding, men innsendt melding fritar ikke fra plikten til å etterleve de ulike bestemmelsene i forskriften.

Dersom meldingen avdekker forhold som gjør at forskriftens krav ikke vil etterleves, kan kommunen kreve forholdet rettet etter kommunehelsetjenesteloven § 4a-8. Innsending av melding gjør forhåndsvarsling om rettingsvedtaket etter forvaltningsloven (§ 16) overflødig. Et vedtak om retting basert på en melding må begrunnes med en konkret henvisning til de forholdene ved bruken av produktet som ikke tilfredsstillende oppfyller kravene i forskriften. Når det gjelder utforming av selve pålegget om retting, bør kommunen unngå å angi detaljerte framgangsmåter for å etterleve forskriften. Det er brukeren selv som må finne måter å oppfylle regelverket på.

Mellomlagring av avløpsslam på sentralt lager behandles etter forurensningsloven og søknad om mellomlagring skal sendes fylkesmannen.

3.8 Internkontroll ved disponering av slam

§ 25. Spesielle krav til bruk av produkter med avløpsslam

[...] Enhver som disponerer slam plikter å innføre og utøve internkontroll i overensstemmelse med forskrift av 25. april 2003 nr. 486 om miljørettet helsevern § 12

Norges forpliktelser gjennom EØS-avtalen krever særlig regulering av avløpsslam. Dette har ført til et krav om internkontroll for enhver som disponerer slam, i tillegg til et særskilt krav om oppbevaring av opplysninger i gjødselvareforskriftens § 12 tredje ledd. Kravet om internkontroll gjelder både for de som produserer avløpsslam og de som bruker det. Bruk er i denne sammenheng definert som spredning på jord, mellomlagring og deponering. Som bruk av slam regnes også innblanding av avløpsslam i en gjødselvare av annet opphav. Dersom et produkt som inneholder avløpsslam har gjennomgått omfattende teknisk og termisk behandling, slik at det ikke lenger kan regnes som avløpsslam, faller denne plikten bort.

Plikten til å påse at kravene i forskriften etterleves og plikten til å sørge for at det innføres og utøves internkontroll påhviler «den ansvarlige for en virksomhet eller en eiendom», jf. forskrift om miljørettet helsevern § 12. Med dette menes virksomhetens eier og ledelse. Hvem eller hvilke organer dette kan være, varierer etter hvordan virksomheten er organisert. Det er den ansvarlige for virksomheten som skal påse og har det endelige ansvar for at kravene i forskriften etterleves. Dersom den ansvarlige konstaterer at myndighetskrav ikke oppfylles, har den ansvarlige ansvar for å korrigere svikten, og eventuelt vurdere stans i bruken av avløpsslam.

Mange virksomheter som har plikt til å innføre og utøve internkontroll etter denne forskriften, vil også være pålagt internkontroll etter annen lovgivning, blant annet etter forskrift av 6. desember 1996 nr. 1127 om systematisk helse, miljø og sikkerhet i virksomheter (Internkontrollforskriften). Det anbefales at internkontroll som allerede er etablert, utvides til også å omfatte krav etter forskriften her der det er aktuelt.

Internkontrollen skal tilpasses virksomhetens art, aktiviteter, risikoforhold og størrelse. Også enkeltmannsforetak vil være omfattet av kravet til internkontroll. For enkeltmannsforetak vil det for de fleste virksomhetene for eksempel ikke være nødvendig med skriftlighet for å sikre at det er rutiner på plass. Er det mange personer ansatt derimot, vil det ofte være behov for skriftlighet for å sikre at alle kjenner felles rutiner.

Det er vanlig at internkontroll omfatter instruksjer, prosedyrer, rutiner etc. som beskriver planlegging og utførelse av aktiviteter, samt kontroll med at aktiviteten er hensiktsmessig og i samsvar med de krav som gjelder. Det er noen sentrale punkter i en internkontroll som må være oppfylt uansett virksomhetens størrelse og art. Dette vil være å:

- kartlegge de regelverkskrav som gjelder og ta standpunkt til hva de innebærer for virksomheten
- Identifisere de aktiviteter i virksomheten som forskriftens bestemmelser har betydning for
- klargjøre hvilke tiltak som må utføres, og hvilke prosedyrer som må etableres for å etterleve regelverkskravene
- kontrollere at prosedyrene etterleves og vedlikeholdes og
- etablere prosedyre for avviksbehandling

I tillegg kan det i mange tilfeller være hensiktsmessig å ha en beskrivelse av mål for virksomheten, inkludert den delen av virksomheten som har med myndighetskrav å gjøre, og å ha en beskrivelse eller et kart som viser organisasjonsstruktur, herunder ansvarsfordeling, plikter, oppgave og delegering.

3.9 Forholdet til gjødselplan og miljøplan

Regelverket omkring miljøplan og gjødselplanlegging grenser opp til forskrift om organiske gjødselvarer og setter bruk av all gjødsel inn i en sammenheng. Alle som mottar produksjonstilskudd må ha innført miljøplan. En del av trinn 1 i miljøplanen er å utarbeide en gjødslingsplan. Alle gjødselvarer som er omfattet av forskriften skal med i gjødselplanleggingen. I tillegg skal det fylles ut sjekklister som dokumenterer at regelverk for bruk og lagring av gjødselvarer er fulgt. En veiledning til miljøplan er tilgjengelig fra kommunale landbruksmyndigheter eller fra Statens Landbruksforvaltnings nettsider www.slf.dep.no.

4 Tilsynsveileder for kommunen

vedrørende lagring og bruk av gjødselvarer basert på organisk avfall inkludert avløpsslam og husdyrgjødsel

Krav til kvalitet og riktig merking av produktene er gitt i forskriftens del II, Mattilsynet fører tilsyn med del II (§ 29 1. ledd). Forskriftens del III gir bestemmelser om lokal lagring og bruk av gjødselvarer. Kommunen skal føre tilsyn med del III etter (§ 29 2. ledd). Klager på vedtak fattet av kommunen skal behandles av fylkesmannen.

Denne veilederen er ufullstendig for husdyrgjødsel og silopressaft.

4.1 Forvaltning etter flere lover

[Forskrift 4. juli 2003 nr 951 om gjødselvarer mv. av organisk opphav](#) skal ivareta flere hensyn. I tillegg til å forebygge helsemessige og hygieniske ulemper, skal forskriften også forebygge forurensning, fremme gjenbruk av ressurser, gi bedre forvaltning av jordsmonnet, ivareta hensynet til biologisk mangfold og ivareta matproduksjon. Siden det er den samme målgruppen som skal ivareta de ulike hensynene, ble disse kravene samlet i en forskrift. Dette er noe av bakgrunnen for at forskriften er hjemlet i flere lover, fastsatt av flere departementer og gir myndighet til flere forvaltningsorganer (Mattilsynet, Fylkesmennene og kommunene).

Kommunene har flere roller, og mange av disse vil være relevante i oppfølging av forskriften. Blant annet er kommunen i enkelte tilfeller helsemyndighet, i andre tilfeller forurensningsmyndighet, og myndighet i forhold til deler av landbrukslovgivningen. Dessuten vil kommunene ofte være eiere av anlegg som produserer produkter som er omfattet av forskriften, eller av arealer der produktene brukes. Kommunen er også en viktig samfunnsutvikler, og har i den sammenheng innflytelse på arealbruk og arealplanlegging.

For å sikre at virksomheter og befolkningen har tillit til kommunen, bør kommunen organisere seg på en slik måte at kommunale tilsynsorganer er mest mulig uavhengig av de organene som forvaltningsmessig er ansvarlig for drift av de aktuelle kommunale virksomheter og eiendommer. Kommunen må også synliggjøre hvilken faglig kompetanse som benyttes i saksbehandlingen av saker etter forskriften. Flere bestemmelser i forskriftens del III gir myndighet til kommunene, og en rekke av disse er knyttet til kommunens rolle. I tabellen er de ulike bestemmelsene som gir kommunen oppgaver og myndighet etter forskriften vist og kommentert i forhold til kommunens rolle som helsemyndighet eller miljømyndighet:

Bestemmelse i forskriften	Vurdering
§ 12 Rapporteringsplikt	Kommunen har ingen oppgaver i denne sammenhengen.
§ 18 Plassering av anlegg og avstandskrav for husdyrgjødsel og avløpsslam	Et vedtak etter denne paragrafen vil anses som et vedtak med hjemmel i helselovgivningen der hovedhensikten med vedtaket er helsemessige hensyn, for eksempel beskyttelse av drikkevannskilder. Vedtaket etter denne paragrafen med hensikt å begrense avrenning av næringsstoffer er utøvelse av myndighet etter miljølovgivningen.
§ 19 Krav til ulike lagertyper	Et vedtak etter denne paragrafen vil anses som et vedtak med hjemmel i helselovgivningen der hovedhensikten med vedtaket er helsemessige hensyn, for eksempel beskyttelse av drikkevannskilder. Vedtaket etter denne paragrafen med hensikt å begrense avrenning av næringsstoffer er utøvelse av myndighet etter miljølovgivningen.

<p>§ 20 Spesielle krav til lager for husdyrgjødsel</p>	<p>Et vedtak etter denne paragrafen vil anses som et vedtak med hjemmel i helselovgivningen der hovedhensikten med vedtaket er helsemessige hensyn, for eksempel beskyttelse av drikkevannskilder.</p> <p>Vedtaket etter denne paragrafen med hensikt å begrense lukt og avrenning av næringsstoffer er utøvelse av myndighet etter miljølovgivningen.</p>
<p>§ 21 Spesielle krav til lager for silopressaft</p>	<p>Denne oppgaven er ikke utøvelse av helsemyndighet.</p> <p>Vedtaket etter denne paragrafen med hensikt å begrense avrenning av næringsstoffer er utøvelse av myndighet etter miljølovgivningen.</p>
<p>§ 22 Gjødslingsplan</p>	<p>Forvaltning av forskrift om gjødslingsplanlegging er ikke utøvelse av helsemyndighet.</p> <p>Vedtaket etter denne paragrafen med hensikt å begrense avrenning av næringsstoffer er utøvelse av myndighet etter miljølovgivningen.</p>
<p>§ 23 Spredetidspunkt</p>	<p>Et vedtak etter denne paragrafen vil anses som et vedtak med hjemmel i helselovgivningen der hovedhensikten med vedtaket er helsemessige hensyn, for eksempel beskyttelse av drikkevannskilder.</p> <p>Vedtaket etter denne paragrafen med hensikt å begrense lukt og avrenning av næringsstoffer er utøvelse av myndighet etter miljølovgivningen.</p>
<p>§ 24.1 Spesielle krav til bruk av husdyrgjødsel - Krav til spredeareal</p>	<p>Denne oppgaven er ikke utøvelse av helsemyndighet.</p> <p>Vedtaket etter denne paragrafen med hensikt å begrense avrenning av næringsstoffer er utøvelse av myndighet etter miljølovgivningen.</p>
<p>§ 24.2 Spesielle krav til bruk av husdyrgjødsel - Gjødseldyrenheter (GDE)</p>	<p>Denne oppgaven er ikke utøvelse av helsemyndighet.</p> <p>Vedtaket etter denne paragrafen med hensikt å begrense avrenning av næringsstoffer er utøvelse av myndighet etter miljølovgivningen.</p>
<p>§ 25 Spesielle krav til bruk av produkter med avløpsslam</p>	<p>Kommunens arbeid med å etterleve denne paragrafen er alltid en helsetjeneste, jf. kommunehelsetjenesteloven § 1-3 nr. 1 a.</p> <p>Vedtaket etter denne paragrafen med hensikt å begrense avrenning av næringsstoffer er utøvelse av myndighet etter miljølovgivningen.</p>
<p>§ 29 Tilsyn</p>	<p>Det vises til kommentarene til de enkelte paragrafene over.</p> <p>Kommunens tilsyn med etterlevelse av helserelaterte krav i forskriften anses som utøvelse av helsetjeneste, jf. kommunehelsetjenesteloven § 1-3 nr. 1 a.</p> <p>Kommunens tilsyn med etterlevelse av miljørelaterte krav i forskriften anses som utøvelse av myndighet etter miljølovgivningen.</p>
<p>§ 30.1 Opplysningsplikt – for virksomheter</p>	<p>Et vedtak etter denne paragrafen vil anses som et vedtak med hjemmel i helselovgivningen der hovedhensikten med vedtaket er helsemessige hensyn, for eksempel innhold av smittestoffer eller lignende.</p> <p>Vedtaket etter denne paragrafen med hensikt å begrense avrenning av næringsstoffer eller begrense tilførsel av miljøfremmede stoffer er utøvelse av myndighet etter miljølovgivningen.</p>

Bestemmelse i forskriften	Vurdering
§ 30.2 Opplysningsplikt – for kommunene	Denne oppgaven er ikke utøvelse av helsemyndighet. Vedtak etter denne paragrafen med hensikt å begrense avrenning av næringsstoffer er utøvelse av myndighet etter miljølovgivningen.
§ 32 Dispensasjon	Et vedtak etter denne paragrafens tredje ledd vil anses som et vedtak med hjemmel i helselovgivningen der vedtaket kan være begrunnet ut fra helsemessige hensyn. Hvis et vedtaket etter denne paragrafen er begrunnet med miljømessige hensyn, er vedtaket fattet med hjemmel i miljølovgivningen.
§ 33 Pålegg og tvangsgebyr	Et vedtak etter denne paragrafen vil anses som et vedtak med hjemmel i helselovgivningen der vedtaket kan være begrunnet ut fra helsemessige hensyn, for eksempel beskyttelse av drikkevannskilder eller lignende. Vedtak etter denne paragrafen med hensikt å begrense avrenning av næringsstoffer og begrense tilførsel av miljøfremmede stoffer er utøvelse av myndighet etter miljølovgivningen.
§ 36 Straff	En anmeldelse med hjemmel i kommunehelsetjenesteloven § 4a-11 vil anses som utøvelse av en helsetjeneste, jf. kommunehelsetjenesteloven § 1-3 nr. 1 a. En anmeldelse med hjemmel i forurensningsloven vil anses som utøvelse av myndighet etter miljølovgivningen.

4.2 Lagring av gjødselvarer

Bruker er ansvarlig for lokal lagring. Lokal lagring er definert som lagring på bruksstedet. Gjødselvarer skal lagres slik at det ikke er fare for avrenning til drikkevannskilder, vassdrag og sjø, samtidig skal ikke lokal lagring forårsake unødige luktulempet. Forskriftens § 19 stiller krav til lagertyper for gjødselvarer med forskjellig tørrstoffinnhold, disse gjelder for alle gjødselvarer som er omfattet av forskriften.

Mellomlagring av avløpsslam på sentralt lager behandles etter forurensningsloven og søknad om mellomlagring skal sendes til fylkesmann.

4.3 Bruk av gjødselvarer

Den som omsetter en gjødselvarer er ansvarlig for at et produkt er merket med riktige opplysninger om produktet inkl. opplysninger om regelverkets begrensninger ved bruk av produktet. Det er brukerens ansvar å følge bruksbegrensningene.

Regelverket om miljøplan og gjødselplanlegging grenser opp til forskrift om gjødselvarer mv. av organisk opphav. Alle gjødselvarer som er omfattet av forskriften skal med i gjødselplanleggingen (§ 22). Som en del av miljøplanen skal det også fylles ut sjekklister som dokumenterer at regelverket for bruk og lagring av gjødselvarer er fulgt. Både gjødselplan og sjekklister er en del av miljøplan trinn 1. Miljøplan del 1 gir dermed kommunene en metode for å føre tilsyn med bruk av gjødselvarer basert på organisk avfall eller avløpsslam.

4.4 Jordkvalitetskriteriene

Jordkvalitetskriteriene skal sikre at dyrka jord med høyt innhold av tungmetaller ikke tilføres ytterligere tungmetaller med slam. Områder med naturlig høye konsentrasjoner av tungmetaller i jordsmonnet kan til en viss grad kartlegges ut fra berggrunn og jordart. Men høye konsentrasjoner pga. tidligere menneskelig aktivitet kan også forekomme. Ut fra hva en kjenner til om innhold av tungmetaller i dyrka mark i kommunen, bør det legges om en praksis for hvordan en skal sikre at slam ikke spres på jord med tungmetallkonsentrasjoner høyere enn angitt i § 26.

4.5 Melding om bruk av avløpsslam (§ 25)

Bruker skal melde om bruk av produkter med slam senest 2 uker før første levering.

Det er ikke fastsatt noe skjema for meldinger. Det er opp til den enkelte kommune å fastsette et slikt meldingsskjema, men det er ikke anledning til å kreve at brukere av produkter med slam benytter et slikt fastsatt skjema. Vanligvis vil imidlertid både bruker og kommunen ha felles interesse av at det finnes et felles meldingsskjema. Et forslag til meldingsskjema finnes som vedlegg 4. Innholdet i meldingen og et eventuelt skjema bør inneholde følgende opplysninger:

- Navn og adresse på søker, gårds- og bruksnummer for områdene der produkter med slam skal brukes og kartmateriale som viser områdene.
- Beskrivelse av hensikten med bruken av produkter med slam og eventuell varighet.
- Beskrivelse av arealet der produktene skal brukes, inkludert type (for eksempel sandjord, morenejord, moldholdig jord, leirjord), størrelse, miljøkvalitet (jf. eventuelt § 26) og dagens og historisk bruk. Tidligere bruk av produkter med slam bør nevnes særskilt.
- Beskrivelse av område hvor eventuell lokal lagring vil skje (for eksempel avstand til vassdrag, drikkevann og naboer).
- Beskrivelse av området rundt spredearealet (for eksempel avstand til vassdrag, drikkevann og naboer).
- Beskrivelse av produktet med slam, inkludert mengde som skal brukes, type produkt og dokumentasjon av etterlevelse av kravene i del II av forskriften (inkludert varedeklarasjon og analysebevis).

Beskrivelse av hvordan bruksrestriksjonene i § 25 første, andre og tredje ledd (se over) og § 27 vil bli etterlevd.

Det er den som skal bruke produkter med slam som er ansvarlig for å utarbeide og levere meldingen. Kommunen har imidlertid en alminnelig veiledningsplikt etter bestemmelsene i lov 10. februar 1967 om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven) § 11 og forskrift 16. desember 1977 nr. 17 om forvaltningsorganenes veiledningsplikt i forhold til å signalisere overfor brukeren hva som bør være innholdet i meldingen og hvilke hensyn kommunen generelt legger vekt på i behandling av slike meldinger.

Kommunen skal behandle meldingen i overensstemmelse med alminnelige forvaltningsrettslige prinsipper. Det vil være en saksbehandlingsfeil dersom kommunen i sin saksbehandling ikke forelegger meldingen for medisinsk-faglig rådgiver i behandlingen av meldingen, jf. kommunehelsetjenesteloven § 3-5. Tilsvarende forutsettes det at kommunens forurensningsmyndighet og kommunens landbruksmyndighet blir gitt anledning til å vurdere saken. Befaring gjennomføres i den grad kommunen anser det som nødvendig. Kommunen

har anledning til å be om ytterligere opplysninger med hjemmel i kommunehelsetjenesteloven § 4a-6 om opplysningsplikt.

Kommunen velger selv om den vil gi en tilbakemelding når den mottar melding om bruk av produkter med slam. Bruken av produkter med slam forutsetter innsending av melding, men innsendt melding fritar ikke fra plikten til å etterleve de ulike bestemmelsene i forskriften.

Dersom meldingen avdekker forhold som gjør at forskriftens krav ikke vil etterleves, kan kommunen kreve forholdet rettet etter kommunehelsetjenesteloven § 4a-8. Innsending av melding gjør forhåndsvarsling om rettingsvedtaket etter forvaltningsloven (§ 16) overflødig. Et vedtak om retting basert på en melding må begrunnes med en konkret henvisning til de forholdene ved bruken av produktet som ikke tilfredsstillende kravene i forskriften. Når det gjelder utforming av selve pålegget om retting, bør kommunen unngå å angi detaljerte framgangsmåter for å etterleve forskriften. Det er brukeren selv som må finne måter å oppfylle regelverket på.

Produsenter av avløpsslam skal i tillegg årlig rapportere navn og adresse til mottaker, samt mengde slam som disse har mottatt (§ 12) til mottakerkommunene. Kommunen skal oppbevare disse opplysningene i minst 10 år.

4.6 Slambruksplan

Forskriften har ingen konkrete bestemmelser om bruk av slam i forhold til en slambruksplan. En slambruksplan er en melding om bruk over en periode og kan være svært relevant i forbindelse med bygging av veianlegg /grøntanlegg.

4.7 Hva er omfattet av forskriften

§ 2 Virkeområde

Forskriften omfatter gjødselvarer av organisk opphav, herunder husdyrgjødsel, silopressaft, avløpsslam, vannverksslam, kompostprodukter og annen organisk gjødsel, organisk-mineralsk gjødsel, organiske og uorganiske dyrkingsmedier, jordforbedringsmidler, jorddekkingsmidler, anaerobt omsatt biomasse, forbrenningsprodukter, komposteringspreparater og vekststoffer med mikroorganismer mv. Folier, matter og lignende omfattes ikke av forskriften.

Forskriften omfatter ikke hjemmekompost. Produksjon og omsetning av husdyrgjødsel og silopressaft for bruk på eget eller leid areal omfattes ikke av forskriftens del II.

Dyrkingsmedier omfattes ikke av forskriftens del III. Forskriftens del III omfatter heller ikke private hager, med unntak for § 28.

Forskrift om gjødselvarer mv. av organisk opphav har grenseflater mot forskrift om miljørettet helsevern. Dette betyr bl.a. at kommunen som helsemyndighet vil måtte benytte reglene i forskrift 25. april 2003 nr. 486 om miljørettet helsevern dersom den ønsker å fatte vedtak i forhold til for eksempel hjemmekompostering.

4.8 Kommunen som helsemyndighet ved lokal lagring og bruk av gjødselvarer

Kommunen opptrer som helsemyndighet når den fører tilsyn eller fatter vedtak (utøver myndighet) med hjemmel i kommunehelsetjenesteloven. Kommunens myndighetsutøvelse er da en del av helsetjenesten i kommunene, jf. kommunehelsetjenesteloven § 1-3. Etter lov om statlig tilsyn med helsetjenesten § 3 stilles det også krav til at "alle som yter helsetjenester har etablert internkontrollsystem og fører kontroll med sin egen virksomhet på en slik måte at det

kan forebygge svikt i helsetjenesten". Krav til denne internkontrollen er fastsatt i forskrift 20. desember 2002 nr. 1731 om internkontroll i sosial- og helsetjenesten. Det er dermed Helsetilsynet i fylket som fører tilsyn med at kommunens myndighetsutøvelse iht. kommunehelsetjenesteloven er i tråd med kravene i regelverket. Blant annet er det et krav om at tjenestene skal være forsvarlige og hensiktsmessige, jf. kommunehelsetjenesteloven § 6-3. Dette betyr blant annet at adgangen til å utøve myndighet ikke kan delegeres dersom dette kan medføre at helsetjenesten drives uforsvarlig, for eksempel delegasjon til noen som ikke har tilfredsstillende kompetanse til å utføre oppgaven.

4.9 Internkontroll ved disponering av slam

§ 25 Spesielle krav til bruk av produkter med avløpsslam

[...] Enhver som disponerer slam plikter å innføre og utøve internkontroll i overensstemmelse med forskrift av 25. april 2003 nr. 486 om miljørettet helsevern § 12.

Norges forpliktelser gjennom EØS-avtalen krever særlig regulering av avløpsslam. Dette har ført til et krav om internkontroll for enhver som disponerer slam, i tillegg til et særskilt krav om oppbevaring av opplysninger i gjødselvarerforskriftens § 12 tredje ledd. Kravet om internkontroll gjelder både for de som produserer avløpsslam og de som bruker det. Bruk er i denne sammenheng definert som spredning på jord, mellomlagring og deponering. Som bruk av slam regnes også innblanding av avløpsslam i en gjødselvarer av annet opphav. Dersom et produkt som inneholder avløpsslam har gjennomgått omfattende teknisk og termisk behandling, slik at det ikke lenger kan regnes som avløpsslam, faller denne plikten bort.

Plikten til å påse at kravene i forskriften etterleves og plikten til å sørge for at det innføres og utøves internkontroll påhviler «den ansvarlige for en virksomhet eller en eiendom», jf. forskrift om miljørettet helsevern § 12. Med dette menes virksomhetens eier og ledelse. Hvem eller hvilke organer dette kan være, varierer etter hvordan virksomheten er organisert. Det er den ansvarlige for virksomheten som skal påse og har det endelige ansvar for at kravene i forskriften etterleves. Dersom den ansvarlige konstaterer at myndighetskrav ikke oppfylles, har den ansvarlige ansvar for å korrigere svikten, og eventuelt vurdere stans bruken av avløpsslam.

Mange virksomheter som har plikt til å innføre og utøve internkontroll etter denne forskriften, vil også være pålagt internkontroll etter annen lovgivning, blant annet etter [forskrift av 6. desember 1996 nr. 1127 om systematisk helse, miljø og sikkerhet i virksomheter \(Internkontrollforskriften\)](#). Det anbefales at internkontroll som allerede er etablert, utvides til også å omfatte krav etter forskriften her der det er aktuelt.

Internkontrollen skal tilpasses virksomhetens art, aktiviteter, risikoforhold og størrelse. Også enkeltmannsforetak vil være omfattet av kravet til internkontroll. For enkeltmannsforetak vil det for de fleste virksomhetene for eksempel ikke være nødvendig med skriftlighet for å sikre at det er rutiner på plass. Er det mange personer ansatt derimot, vil det ofte være behov for skriftlighet for å sikre at alle kjenner felles rutiner.

Det er vanlig at internkontroll omfatter instruks, prosedyrer, rutiner etc. som beskriver planlegging og utførelse av aktiviteter, samt kontroll med at aktiviteten er hensiktsmessig og i samsvar med de krav som gjelder. Det er noen sentrale punkter i en internkontroll som må være oppfylt uansett virksomhetens størrelse og art. Dette vil være å:

- kartlegge de regelverkskrav som gjelder og ta standpunkt til hva de innebærer for virksomheten,
- Identifisere de aktiviteter i virksomheten som forskriftens bestemmelser har betydning for,
- klargjøre hvilke tiltak som må utføres, og hvilke prosedyrer som må etableres for å etterleve regelverkskravene,
- kontrollere at prosedyrene etterleves og vedlikeholdes og
- etablere prosedyre for avviksbehandling

I tillegg kan det i mange tilfeller være hensiktsmessig å ha en beskrivelse av mål for virksomheten, inkludert den delen av virksomheten som har med myndighetskrav å gjøre, og å ha en beskrivelse eller et kart som viser organisasjonsstruktur, herunder ansvarsfordeling, plikter, oppgave og delegering.

4.10 Tilsyn

§ 29 Tilsyn

Mattilsynet fører tilsyn med at del II i forskriften etterleves.

Kommunen fører tilsyn med at del III i forskriften etterleves.

Kommunens tilsyn med etterlevelse av forskriftens del III omfatter tilsyn med etterlevelsen av både landbruksmessige, forurensningsmessige og helsemessige hensyn i henhold til forskriften. Det er et mål for offentlig tilsyn at det foregår på en måte som er minst mulig byrdefull for virksomhetene det føres tilsyn med. Følgelig bør det skje en intern samordning og planlegging av kommunens tilsyn med forskriften.

Tilsynsoppgavene ligger i utgangspunktet til kommunestyret, men delegeres i henhold til vanlige regler. Spørsmål om delegering av tilsynsmyndighet bør vurderes ut fra prinsipper om forsvarlig saksbehandling og hensiktsmessighetsbetraktninger, herunder hensynet til brukerne. For at tilsynet etter kommunehelsetjenesteloven skal kunne ivaretas på en forsvarlig måte er det viktig at kommunens helsefaglige ekspertise har en sentral rolle i forbindelse med tilsynet.

Tilsynet med de som disponerer slam bør utøves som systemtilsyn når disse er omfattet av kravet om internkontroll (det er bare boliger og fritidseiendommer som er unntatt). Dette gjelder også når tilsynet er basert på henvendelser fra personer som føler seg plaget av disponeringen.

Med systemtilsyn menes et tilsyn med at den som disponerer slam har systemer som sikrer at internkontrollen fungerer. Kommunens tilsyn skal da kontrollere om internkontrollaktivitetene er hensiktsmessige for å ivareta kravene i forskriften, om de er effektivt gjennomført og om resultatene stemmer overens med det som er planlagt.

Den mest brukte formen for systemtilsyn er systemrevisjon, der stikkprøver og lignende besøk betegnes som verifikasjoner. Systemrevisjon innebærer at tilsynsmyndigheten i sitt tilsyn går inn på virksomhetens egne premisser ved å "koble seg på" den systematikk virksomheten selv legger til grunn for sin internkontroll. Når virksomheten står overfor et krav om å etterleve lover og forskrifter på en systematisk og dokumenterbar måte, blir den ansvarliggjort i forhold til gjeldende regelverk, og det bidrar til kompetanseoppbygging i virksomheten. Dessuten virker systemrevisjon mer forebyggende fordi det fokuserer på handlemåter og prosedyrer som kan forhindre at feil oppstår i fremtiden i stedet for kun å fokusere på retting av

enkeltfeil. Ulempene med systemrevisjon er at det kan være relativt ressurskrevende når det brukes i forhold til små virksomheter, og at det for noen kan virke tungt og byråkratisk.

Framgangsmåten ved en systemrevisjon kan grovt skisseres på følgende måte:

1. Forberedelse med fastsetting av revisjonstema
2. Revisjonsvarsel
3. Planlegging
 - innhenting av dokumentasjon
 - gjennomgang av dokumentasjon
 - utarbeiding av spørsmål og verifikasjoner
4. Formøte
5. Utførelse
 - åpningsmøte
 - gjennomføring av revisjonen (intervju, verifikasjoner/stikkprøver, befarings og samtaler, utforming av konklusjoner (kalt avvik og anmerkninger))
 - sluttmøte
6. Rapportering
7. Videre oppfølging

Alt etter forholdene (type virksomhet, størrelse m.v.) kan revisjonene variere for eksempel ved at elementer i revisjonen slås sammen.

Som en del av tilsynet kan det gjennomføres granskning av en bruker. Dette er regulert i kommunehelsetjenesteloven § 4a-7. Dersom kommunen vedtar bruk av granskning er dette et enkeltvedtak som kan klages inn til fylkesmannen. Granskningen gjennomføres av tilsynsmyndigheten, om nødvendig med bistand fra politiet. De som utfører granskningen skal ha uhindret adgang til å inspisere eiendom og virksomhet og til å ta nødvendige prøver uten godtgjøring. De kan videre kreve fremlagt dokumenter og materiale samt foretatt undersøkelser som kan ha betydning for kommunestyrets gjøremål etter dette kapittel. Omkostninger forbundet med granskningen betales av den ansvarlige for eiendommen eller virksomheten. Nærmere krav til gjennomføringen av granskningen følger av forvaltningsloven § 15.

Dersom kommunen i tilsynet eller granskningen kommer over forhold som kan medføre helsemessige ulemper, kan kommunen kreve forholdene rettet. Hjemmel for dette er kommunehelsetjenesteloven § 4a-8. Kommunen skal kreve forholdene stanset med hjemmel i kommunehelsetjenesteloven § 4a-10 dersom bruken av produkter med slam medfører overhengende helsefare. Det vil være uforsvarlig å ikke bruke stansningsbestemmelsen i § 4a-10 i slike tilfeller. Dersom produktene tilfredsstillers kvalitetskravene i § 10 i forskriften vil imidlertid muligheten for at slike situasjoner oppstår være liten.

Det vises for øvrig til publikasjonen ”Kommunenes tilsyn med miljø og helse: Tilsyn med små virksomheter.” utgitt av Statens helsetilsyn med publikasjonsnummer IK-2736.

4.11 Klage

§ 36. Klage

Vedtaket fattet av kommunen kan påklages til fylkesmannen

I henhold til vanlige forvaltningsrettslige regler framsettes klager på kommunale vedtak for kommunen selv om fylkesmannen er adressat. Kommunen kan etter en vurdering av klagerett og etterlevelse av klagefrist mv. oppheve eller endre vedtaket dersom den finner klagen

begrunnet, jf. forvaltningsloven § 33 annet ledd. Kommunen kan med andre ord bare endre vedtaket hvis det er i klagerens favør. Kommunen skal etter bestemmelsen gjøre de undersøkelser klagen gir grunn til, for eksempel kontrollere holdbarheten av nye anførslers. Dersom kommunen ikke endrer eller opphever vedtaket, skal klagen oversendes fylkesmannen, som avgjør saken.

Enkeltvedtak kan etter forvaltningsloven § 28 påklages av en part eller annen med rettslig klageinteresse i saken. En part vil oftest være den som bruker gjødselvarer. Andre som ikke er parter kan også klage dersom de etter forvaltningsloven har rettslig klageinteresse. Den eller de må da ha en tilknytning til saken og en interesse som gjør det rimelig at de kan be om å få vedtaket overprøvd. Eksempler på noen som vil ha rettslig klageinteresse er naboer som plages av lukt.

Kommunen har hjemmel til å kreve retting av forhold som kan medføre helseulemper, men er ikke pålagt å gjøre det dersom det ikke er overhengende fare for helseskade. Det at kommunen etter anmodning for eksempel fra de luktplagede naboene lar være å fatte vedtak i en sak, vil også kunne påklages til fylkesmannen. Det er kun personer eller virksomheter som er part i saken eller som har rettslig klageinteresse som kan bringe en klage over slik ikke-bruk av myndighet inn for klageorganet. For at ikke-bruk av myndighet skal kunne kalles et enkeltvedtak, må imidlertid kommunen ha behandlet saken ferdig. Det er her ikke et krav om at kommunen skal ha avsluttet saken med et brev til eksempelvis den som har bedt om at det gis pålegg i saken. Dersom henstillingen har kommet muntlig vil det være tilstrekkelig at saken er avsluttet på den måten som er vanlig for forvaltningsorganet, for eksempel at saken er arkivert.

Klagefristen er på 3 uker, jf. forvaltningsloven § 29. Etter forvaltningsloven § 31 kan klagen i visse tilfelle behandles selv om klagefristen er ute. Dersom det klages på ikke-bruk av myndighet og saken er avsluttet uten at dette er formidlet til den som har bedt om at det fattes vedtak, vil det imidlertid ikke være noen direkte klagefrist. I slike tilfeller vil en klage ikke kunne avvises med den begrunnelse at klagefristen ikke er holdt. Klage bør imidlertid framsettes innen et rimelig tidsperspektiv etter at kommunen avsluttet saken.

Så lenge et forhold er under behandling i en klagesak, kan man ikke komme med nye henstillinger og klager over det samme forholdet. Etter alminnelige forvaltningsrettslige regler kan slike nye henstillinger og klager avvises, såfremt det ikke har kommet fram momenter som gjør at saken bør vurderes på nytt. Det samme gjelder dersom saken allerede har vært behandlet og avgjort av klageorganet.

4.12 Dispensasjon

§ 31. Dispensasjon

Mattilsynet kan i særlige tilfelle dispensere fra forskriftens del II.

Mattilsynet kan dispensere fra § 25, første og annet ledd, § 27, samt fra bruksbestemmelsene i vedlegg 4, dersom det kan dokumenteres at innholdet av tungmetaller er særlig lavt og/eller behandlingsprosessen har gitt en vesentlig høyere kvalitet på produktet enn det råvaren skulle tilsi.

Kommunen kan i særlige tilfelle dispensere fra forskriftens del III, med unntak av § 25, første og annet ledd, § 27 og bruksbestemmelsene i vedlegg 4.

Det er viktig å være klar over at kommunen bare i ”særlige tilfelle” kan gi dispensasjon fra deler av forskriften. Dette innebærer at slike dispensasjoner ikke bør forekomme hyppig, og de bør være godt begrunnet. De kravene i forskriftens del III kommunen kan dispensere fra, vil i mange tilfeller være relatert til helsemessige hensyn. Hensyn til helse og hygiene må i slike tilfelle være tilfredsstillende ivaretatt, og den helsefaglige vurderingen må være synliggjort i kommunens behandling av dispensasjonen. Kommunen kan i sitt dispensasjonsvedtak sette vilkår for å redusere risikoen for forurensning, helseskade og andre hygieniske ulemper. Det bør generelt være svært tungtveiende grunner for å dispensere fra forskriftens krav til lagring og bruk av gjødselvarer.

4.13 Andre virkemidler

§ 30. Opplysningsplikt

Leder av virksomheter som omfattes av denne forskrift plikter å legge fram de opplysninger som er nødvendige for at tilsynsmyndigheten skal kunne gjennomføre sine oppgaver.

Etter nærmere bestemmelser fra fylkesmannen plikter kommunen å gi opplysninger til myndighetene knyttet til husdyrgjødsel og silopressaft.

§ 32. Pålegg og tvangsgebyr

Tilsynsmyndigheten(e) kan pålegge virksomheten å rette forhold som er i strid med denne forskriften eller med vedtak gitt i medhold av denne forskriften, eller kan føre til skader eller ulemper for de hensyn nevnt i § 1.

For å sikre at bestemmelsene i denne forskriften eller vedtak i medhold av forskriften blir gjennomført, kan det fastsettes forurensingsgebyr i medhold av forurensingsloven § 73, tvangsgebyr i medhold av jordloven § 20. Der det er gitt pålegg om retting i medhold av kommunehelsetjenesteloven § 4a-8 kan det ilegges tvangsmulkt i medhold av kommunehelsetjenesteloven § 4a-9.

Gebyret er tvangsgrunnlag for utlegg.

§33. Avkorting, tilbakeholdelse og innkreving mv. av produksjonstilskudd

Ved drift i strid med regelverk for jordbruksvirksomhet kan avkorting, tilbakeholdelse, innkreving mv. av produksjonstilskudd gjøres i henhold til forskrift av 22. mars 2002 nr 283 om produksjonstilskudd i landbruket §§ 12 og 14

§ 35. Straff

Overtredelse av denne forskriften eller vedtak fattet i medhold av denne forskriften kan straffes etter forurensingsloven kapittel 10, kommunehelsetjenesteloven § 4a-11 og lov om

handel med gjødsel og jordforbedringsmidler m.v. § 10, dersom overtredelsen ikke rammes av strengere straffebestemmelser.

Opplysningsplikten i § 30 første ledd er vidtrekkende. Brukere og produsenter plikter å informere kommunen dersom det er forhold ved gjødselvarene eller bruken av dem som åpenbart kan ha negativ innvirkning på helsen. Den ansvarlige kan bli oppmerksom på slike forhold for eksempel gjennom den internkontroll som føres ved virksomheten eller eiendommen, ved stikkprøver eller dersom det skjer en ulykke eller et nesten-uhell. Den ansvarlige skal i slike situasjoner, i tillegg til å varsle kommunen, også utføre de beskyttelsestiltak og ta de forholdsregler som er nødvendig for å forebygge, hindre eller motvirke negativ helsepåvirkning. Opplysningsplikten her bygger bl.a. på bestemmelsen om opplysningsplikt i kommunehelsetjenesteloven § 4a-6. Den ansvarlige kan ikke nekte å gi opplysninger til kommunen med den begrunnelse at opplysningene er taushetsbelagte. Den som gjennom kommunens behandling av saken får innsyn i slike taushetsbelagte opplysninger vil imidlertid være underlagt taushetsplikt om dette etter forvaltningsloven. Kommunestyret kan videre etter kommunehelsetjenesteloven § 4a-6 tredje ledd pålegge den ansvarlige for en virksomhet eller en eiendom å gi allmennheten opplysninger om forhold som utgjør en helserisiko for befolkningen.

Etter kommunehelsetjenesteloven § 4a-8 kan kommunen kreve forhold ved en virksomhet eller eiendom rettet hvis forholdet direkte eller indirekte kan ha negativ innvirkning på helsen, eller er i strid med bestemmelser fastsatt i forskrift. Det er en forutsetning at den helsemessige gevinsten som oppnås ved vedtaket står i forhold til vedtakets øvrige konsekvenser. Et rettingsvedtak inneholder et pålegg om å gjøre det som er nødvendig for å rette på de forhold som ikke er i samsvar med angitte bestemmelser i forskriften. Virksomhetene må som hovedregel selv kunne velge hvordan de oppfyller kravet i forskriften. Pålegg om retting skal være skriftlig og inneholde en frist for når det skal være utført.

Når kommunen (eventuelt fylkesmannen etter vedtak i klagesak) har pålagt retting med hjemmel i kommunehelsetjenesteloven § 4a-8, må pålegget etterkommes. Unnlater den ansvarlige dette under henvisning til dårlig økonomi eller andre årsaker, kan kommunen ilegge tvangsmulkt etter kommunehelsetjenesteloven § 4a-9. For øvrig vises det til forskrift 10. oktober 1988 nr. 836 om fastsettelse av tvangsmulkt i medhold av lov om helsetjenesten i kommunen.

I henhold til kommunehelsetjenesteloven § 4a-11 er strafferammen bøter eller fengsel inntil 3 mnd. Det er i utgangspunktet påtalemyndigheten som avgjør hvilken straffebestemmelse som legges til grunn i en straffesak. Dersom overtredelsen ikke har medført helseskade eller kun ubetydelig fare for helseskade, må kommunestyret fatte vedtak om å anmelde forholdet (før påtale kan skje). Kommunestyrets myndighet etter § 4a-11 kan ikke delegeres.

Dersom kommunehelsetjenestelovens vilkår i § 4a-10 for stansning ("forhold som medfører en overhengende fare for helseskade") er oppfylt, har kommunen plikt til å stanse virksomheten eller deler av den inntil forholdene er rettet. Denne myndighet kan kommunestyret ikke delegere med mindre stansingspålegg på grunn av tidsnød gis av kommunelegen, jf. § 4a-3 i kommunehelsetjenesteloven. Denne bestemmelsen brukes ikke ofte, og det vil sjelden være grunnlag for å bruke bestemmelsen på gjødselvarer som tilfredsstillende produktkvalitetskravene i del II. Helsedepartementet vil trolig foreslå nye regler om delegasjon i løpet av 2004.

Kommunehelsetjenesteloven § 4a-5 hjemler pålegg om konsekvensutredning. Den ansvarlige for en virksomhet eller en eiendom kan etter denne bestemmelsen pålegges å utrede mulige helsemessige konsekvenser av et forhold. Konsekvensutredning kan også pålegges etter annet regelverk. Dette er ikke en bestemmelse det vil være aktuelt for å bruke ofte i forbindelse med forskriften om gjødselvarer mv. av organisk opphav.

Som et alternativ til tvangsmulkt (tidligere forurensningsgebyr) etter forurensningsloven eller tvangsgebyr etter jordloven, kan kommunen vurdere å bruke virkemidler knyttet til tilskuddsordningene gjennom miljøplan der dette er hensiktsmessig.

5 Veiledning for produsenter og importører

Produksjonsjorda er første ledd i matkjeden og en viktig del av grunnlaget for «Trygg mat». Derfor har vi regler og grenseverdier for forurensende og giftige stoffer i gjødsel og jordforbedringsmidler. Det stilles også krav til brukskvaliteten på produktene, merking og redelig handel med produktene.

I forskriftens del 2 står kravene til produkter som skal omsettes som gjødsel, jordforbedringsmidler, dyrkingsmedier mv. Det stilles også krav til den som produserer eller importerer produktet.

- Kravene kan deles i følgende punkter:
- Registrering av produkt
- Krav til produktkvalitet og toleranser
- Merking og varedeklarerer
- Markedsføring
- Rapportering av omsetning
- Internkontroll

Ved registrering av et produkt må det angis et ansvarlig firma. Dette firmaet er ansvarlig overfor Mattilsynet for at alle kravene i forskriftens del II overholdes. Ansvarlig firma trenger ikke være produktets produsent eller importør. I slike tilfeller må det ansvarlige firma sørge for at klare avtaler med alle ledd i produksjonskjeden, slik at alle krav i forskriften overholdes.

5.1 Registrering av gjødselvarer

Som en hovedregel må produkter registreres (§ 11) hos Mattilsynet før markedsføring, import eller omsetning starter. Ansvarlig firma sender inn et søknadsskjema for registrering til Mattilsynet. Nødvendig dokumentasjon på produktkvalitet og varedeklarasjon legges ved søknaden. Mattilsynet har plikt til å registrere produktet så lenge produktet oppfyller kravene i forskriften og registreringsskjema er korrekt fylt ut.

Gjødselvarer må være registrert hos Mattilsynet før den kan godkjennes for bruk i økologisk produksjon. Mattilsynet er kontrollmyndighet på økologiområdet, men organisasjonen Debio utfører selve kontrollen etter avtale med Mattilsynet. Viser til veileder til forskrift om økologisk produksjon og merking av landbruksprodukter og næringsmidler. Veileder finnes på www.mattilsynet.no.

Kvalitetskrav, merkekrav og bruksbegrensninger gjelder, uavhengig av om produktet er fritatt for registreringsplikt.

Hjemmekompost fra privat hage, boligkomplekser etc. som benyttes på egne arealer, er unntatt fra forskriften i sin helhet. Den skal derfor heller ikke registreres. Gårdskompostering o.l. regnes ikke som hjemmekompostering når årlig produksjon overstiger 1 tonn tørrstoff og komposten brukes på vekster som skal omsettes. Dette gjelder uansett om komposten omsettes eller brukes på egne arealer. Slik kompost skal derfor registreres dersom den inneholder råvarer som ikke er fra opprinnelsesstedet, eksempel gården.

En uttømmende oversikt over hvilke produktgrupper som er omfattet av regelverket og eventuell registreringsplikt, finnes i vedlegg 3.

Ved søknad om registrering benyttes Mattilsynets ”Skjema for registrering av gjødselvarer produsert av organisk avfall”. Skjema finnes på www.mattilsynet.no, egen veileder for søknad om registrering av avfallsbaserte produkter finnes i vedlegg 2.

5.2 Produktkvalitet

Alle gjødselvarer skal være trygge å bruke. De produktene som inneholder avfallsråvarer listet opp i vedlegg 4 i forskriften skal også tilfredsstille og dokumentere kravene i § 10. Det vil si at de ikke skal være skadelige for mennesker, dyr, planter eller for miljøet. For å sikre trygge produkter er det derfor gitt egne forurensningsmessige og hygieniske kvalitetskrav på produkter basert på avløps slam, avfall og husdyrgjødsel og lignende.

For produkter basert på husdyrgjødsel og slakteriavfall behandlet på godkjent destruksjonsanlegg, er det vanligvis ikke nødvendig å framvise dokumentasjon på produktkvalitet, utover fysiske og kjemiske egenskaper som skal varedeklarerer, ved registrering av produktet.

Ansvarlig firma må dokumentere produktkvalitet når produktet registreres hos Mattilsynet. Kvaliteten på produktet kan endre seg over tid. Gjennom internkontrollsystemet må virksomhetene sikre at produkt som omsettes alltid overholder krav til produktkvalitet.

Tungmetaller

Forskriften setter grenseverdier for innholdet av metallene kobber, nikkel, sink, bly, krom, kvikksølv og kadmium. Disse grenseverdiene er satt for å forebygge akkumulering av metaller i jord som tilføres gjødsel. Produktene deles inn i fire klasser (0-III) etter innholdet av tungmetaller. Det vil være tungmetallet i den høyeste kvalitetsklassen som bestemmer hvilken kvalitetsklasse produktet faller i. Produkter hvor konsentrasjon av ett eller flere tungmetaller er høyere enn grenseverdien for kvalitetsklasse III, kan ikke brukes som gjødselvarer.

Organiske miljøgifter, plantevernmidler mv.

For organiske miljøgifter, plantevernmidler, antibiotika/kjemoterapeutika og andre miljøfremmede organiske stoffer er det ikke grenseverdier i forskriften. For avløps slam og vanlige avfallstyper (som organisk avfall fra husholdninger) vurderes nivået av denne type forurensninger gjennom nasjonale kartlegginger. Konklusjonen er at konsentrasjonen av slike forurensninger generelt er lavt, og at det derfor ikke er forholdsmessig å gjennomføre rutinemessige analyser på det enkelte produkt. For spesielle avfallsfraksjoner kan det være aktuelt å gjøre analyser og risikovurdering med hensyn på innhold av miljøfremmede stoffer. Uavhengig av dette er det produsentens plikt å være oppmerksom på forhold som kan påvirke innholdet av miljøgifter i vesentlig grad, og i verksette tiltak for å hindre at gjødselråvarer som kan utgjøre risiko omsettes.

Hygienisk kvalitet

Produkter skal ikke føre med seg sykdomssmitte som kan overføres til mennesker, dyr eller planter. Produktene skal ikke inneholde infektive parasittegg eller Salmonella. For kontroll med parasittegg er ikke analyse av sluttproduktet tilstrekkelig. Prosesskontroll med konkrete krav til temperatur og eksponeringstid er påkrevd, og det må kunne dokumenteres at behandlingen uskadeliggjør parasittegg (aktuell organisme for validering er *Ascaris suum* Bransjeorganisasjonene for vann- og avløpsverk gjennomfører et prosjekt som omhandler driftsbetingelser for langtidslagring av avløps slam for å oppfylle de tidligere nevnte hygienekravene.). I brev fra Mattilsynet til NORVAR 21 november 2005, ble det angitt at inntil dette prosjektet er ferdig, vil overholdelse av fløgende krav være å betrakte som tilstrekkelig:

- langtidslagring i minst tre år
- fravær av salmonella og innhold av termotolerante koliforme bakterier under grenseverdi

Som en verifikasjon av behandlingen og god hygienep praksis, må gjødselvaren analyseres med hensyn på bakteriologisk kvalitet, dette kommer i tillegg til kravene til prosesskontroll. Innholdet av koliforme bakterier (TKB) skal være under 2500 per g tørrstoff og salmonella skal ikke påvises.

Forskrift 5. november 1999 nr 1148 om transport og behandling av animalsk avfall gir krav til anlegg som behandler animalsk avfall. Virksomheter som behandler råvarer som omfattes av avfallsbehandlingsforskriften må være godkjente i henhold til den. I tillegg skal produktet registreres etter gjødselvarsforskriften før omsetning. Gjødselvareprodusenter som er godkjent og driver anlegget etter kravene i avfallsbehandlingsforskriften må vurderes i hvert tilfelle hvorvidt kravene til hygienisk kvalitet etter gjødselvareforskriften er ivaretatt. Forskrift 5. november 1999 nr 1148 om transport og behandling av animalsk avfall erstattes av forordning (EF) nr. 1174/2002 om helsebestemmelser med hensyn til animalske biprodukter som ikke er beregnet på konsum (biproduktsforordningen) når den gjennomføres i norsk rett i egen forskrift. Mattilsynet skal utgi en egen veileder til biproduktsforordningen (se www.mattilsynet.no).

Stabilitet

Gjødselvarer skal være stabilisert, slik at de ikke gir luktulempen eller andre miljøproblemer ved lagring og bruk. Det finnes en rekke måter å stabilisere ett produkt på, for eksempel kompostering/utråkning, tørking og kalktilsetning. Forskriften gir ingen krav til metode, heller ingen grenseverdier for hva som kan anses som stabilisert eller ikke. Det er imidlertid viktig at stabiliseringsmetoden er tilpasset metode for lagring, spredning og bruk, slik at luktulempen og andre miljøproblemer unngås.

Spiredyktige frø

Enkelte avfallstyper kan inneholde floghavre. Dette er et ugress som det gjøres en rekke tiltak for å redusere utbredelsen av, jf. forskrift 25. mars 1988 nr. 251 om floghavre. Dersom et produkt helt eller delvis består av råvarer som kan inneholde floghavrefrø, må avfallet behandles på en måte som ødelegger floghavrefrøets spireevne. Prosesskontroll (for eksempel krav til høy temperatur over en viss tid), vil være en effektiv kontrollmetode for floghavre. Gjødselvareregelverket setter ikke konkrete krav til prosessen, men det finnes litteratur som gir anbefalinger om temaet.

For avfall hvor en kjenner nøyaktig opprinnelsessted, kan risiko for innhold av floghavre vurderes ut fra om arealet er registrert i floghavreregisteret. Floghavreregistre forvaltes av Mattilsynet.

Fremmedlegemer

Med fremmedlegemer menes rester av plast, glass og metall som finnes i produktet. De er først og fremst et estetisk problem, men det kan også være en helseisiko knyttet til fremmedlegemer.

Råvarer

For å hindre at råvarer med høyt innhold av tungmetaller tas inn i produksjon av en gjødselvare, settes det krav til tungmetaller i råvarene. Disse kravene gjelder også

For et produkt i klasse 0, I eller II, må tungmetallinnholdet i råvarene ikke være høyere enn klasse II.

For et produkt i klasse III, må tungmetallinnholdet i råvarene ikke være høyere enn klasse III. Innhold av tungmetaller eller andre miljøgifter i råvarene skal normalt ikke dokumenteres ved søknad om registrering av en gjødselvare. I den grad det er praktisk gjennomførbart, bør det legges opp til en kontroll av råvare som kommer inn til anlegget. Et slikt tiltak vil gi bedre kontroll med kvaliteten på det ferdige produktet.

Anleggsjord (jordblandinger)

Anleggsjord (jordblandinger som brukes til private hager, parker, grøntarealer og til revegetering) kan bestå av opp til 30 volumprosent (før blanding) avløpsslam/kompost. Anleggsjorda skal være godt egnet til dyrking av planter og må ikke ha veksthemmende effekt.

For jordkomponenten:

- Produsenten er ansvarlig for at jordkomponenten ikke er befengt med farlige skadegjørere, jfr. [Forskrift 1. desember 2000 nr 1333 om planter og tiltak mot planteskadegjørere](#). Vedlegg 4b pkt. 14
- Det er forbudt å bruke jord eller andre dyrkingsmedier som stammer fra eiendommer som er lagt i karantene på grunn av skadegjørere som kan følge jorda, f.eks. potetecystenematoder.
- Det er også forbudt å bruke jord fra eiendom hvor det er floghavre eller mistanke om dette, jf. [Forskrift 25. mars 1988 nr 251 om floghavre](#).
- Jord må ikke tas fra deponi, industriområder eller lignende arealer som kan være forurenset med tungmetaller eller andre miljøgifter. Retningslinjer for bruk av slike masser, jf. forskrift om begrensning av forurensning, kan benyttes.

5.3 Toleranser

Produktene skal alltid overholde kravene til hygienisk kvalitet (Salmonella og TKB). Tilsvarende skal produktet alltid overholde kravene til tungmetallinnhold for kvalitetsklassen produktet er merket med.

Dyrkingsmedier, jordforbedringsmidler og jorddekkingsmidler:

For kjemiske og fysiske egenskaper som skal angis i varedeklarasjonen er toleranse oppgitt i NS 2890 Dyrkingsmedier, jordforbedringsmidler og jorddekkingsmidler – Varedeklarasjon, pakking og merking (kap. 4.2. d).

For organisk gjødsel:

For organisk gjødsel er det ikke angitt konkrete krav til toleranse på kjemiske og fysiske egenskaper som skal angis i varedeklarasjonen.

5.4 Bruksbegrensninger

Ansvarlig firma er ansvarlig for at bruksbegrensningene er angitt korrekt på varedeklarasjon, men er utover det ikke ansvarlig for at produktet lagres og brukes korrekt.

For gjødselvarer basert på avfall og avløpsslam er det satt begrensninger både til hvor mye som kan brukes og hvilke arealer det kan brukes på.

Ansvarlig firma er ansvarlig for at bruksbegrensningene er angitt korrekt på varedeklarasjon, men er utover det ikke ansvarlig for at produktet lagres og brukes korrekt.

De generelle bruksbegrensningene er gitt i § 27 og kan sammenfattes slik:

Areal	Kvalitetsklasse	Mengde
Jordbruk – private hager og parker	0	Etter agronomi
	I	4 tonn TS per dekar og 10 år
	II	2 tonn TS per dekar og 10 år
Grøntarealer	0-III	5 cm tykkelse blandes inn i jorda på bruksstedet

Spesielt for avløpsslam (§ 25)

- Avløpsslam skal ikke spres på arealer der det dyrkes grønnsaker, poteter, frukt og bær.
- Avløpsslam skal ikke spres på eng eller brukes i gartnerier.
- I private hager, parker, lekearealer og lignende må avløpsslam bare brukes som del av et dyrkingsmedium.
- Avløpsslam skal nedmoldes straks, senest 18 timer etter spredning.

Disse bruksbegrensningene gjelder for avløpsslam, slik det er definert i forskriftens vedlegg 1. Slam fra industriprosesser, slakterier etc. er ikke omfattet av disse bruksbegrensningene.

Spesielt for gjødselvarer som inneholder animalsk avfall (biprodukter)

Gjødsel som kun består av behandlet animalsk avfall eller foredlede animalske proteiner (for eksempel blodmel, kjøtt og benmel, fjær og liknende) skal ikke brukes på eng eller beite. Gjødsel som kun består av behandlet animalsk avfall eller foredlede animalske proteiner, sammen med andre frakjoner kan brukes på eng eller beite, men må spres minst 21 dager før høsting eller beiting. Disse bestemmelsene finnes i [forskrift om begrensninger for bruk av gjødsel, jordforbedringsmidler, dyrkingsmedier mv. som inneholder kompostert animalsk avfall eller foredlede animalske proteiner](#).

Spesielt for anleggsjord

De maksimale mengdene i punktene under forutsetter at jordblandingen brukes som dyrkingsmedium og at produktet tilføres arealet bare én gang innenfor en tyveårsperiode.

Det er produsentens ansvar å gjøre omregningen fra tilført mengde avfallskomponent til tillatt mengde tilført dyrkingsmedium. De beregningene som er gitt under har tatt utgangspunkt i komponent med en tetthet på 250 kg per m³ (inkludert vann).

- Jordblandinger med komponent i kvalitetsklasse I
 - kan tilføres jordbruksarealer, private hager og golfbaner anlagt på dyrkbar jord i mengder som tilsvarer tilføring av inntil 8 tonn TS per dekar av avfallskomponenten.
 - kan tilføres grønntarealer og lignende arealer (inkludert parker) der det ikke skal dyrkes mat- eller fôrvekster i mengder som tilsvarer tilføring av opptil 10 cm avfallskomponenten, dvs. i lag på opptil 35 cm av en jordblanding med 30 volumprosent avløpsslam/kompost.
- Jordblandinger med komponent i kvalitetsklasse II
 - kan tilføres jordbruksarealer, private hager og golfbaner anlagt på dyrkbar jord i mengder som tilsvarer tilføring av inntil 4 tonn TS/daa av avfallskomponenten.
 - kan tilføres grønntarealer og lignende arealer (inkludert parker) der det ikke skal dyrkes mat- eller fôrvekster i mengder som tilsvarer tilføring av opptil 10 cm avfallskomponenten, dvs. i lag på opptil 35 cm av en jordblanding med 30 volumprosent avløpsslam/kompost.

- Jordblandinger med komponent i kvalitetsklasse III
 - kan tilføres grøntarealer og lignende arealer (inkludert parker) der det ikke skal dyrkes mat- eller fôrvekster i mengder som tilsvarer tilføring av opptil 5 cm avfallskomponenten, dvs. i lag på opptil 17 cm av en jordblanding med 30 volumprosent avløpsslam/kompost.

5.5 Merkekrav for avfallsbaserte gjødselvarer

Produktmerking (§ 13) skal sikre at brukeren av produktet får tilstrekkelige opplysninger om produktet. Alle produkter skal ha en varedeklarasjon som skal inneholde spesifikke opplysninger om produktet, for øvrig skal merkingen ikke være villedende. For emballerte produkter skal det være en varedeklarasjon på emballasjen, for produkter i bulk skal varedeklarasjonen følge med varen.

Det er ansvarlig firma som står ansvarlig overfor Mattilsynet for at merkekravene følges.

Jordforbedringsmidler og dyrkingsmedier

Merkekrav for jordforbedringsmidler og dyrkingsmedier basert på organisk avfall eller avløpsslam er gitt i NS 2890 Dyrkingsmedier, jordforbedringsmidler og jorddekkingsmidler – Varedeklarasjon, pakking og merking. Denne kan kjøpes hos Pronorm AS, Pb. 432 Skøyen, 0212 Oslo. Tlf. 22 04 92 30. Faks. 22 04 92 12. www.pronorm.no.

Merking av produktet må endres når varens egenskaper eller ansvarlig firma for produktet endres. Dersom et produkt av og til oppnår kvalitetsklasse 2 og andre ganger kvalitetsklasse 3, må varedeklarasjonen justeres slik at hver batch er merket med riktig kvalitetsklasse med tilhørende bruksbegrensning. Bruksbegrensningene vil være avhengig både av kvalitetsklasse og hvilke råvarer som inngår i produktet.

Det er krav til produksjonsnummer / batchkodemerking av produktene. Formålet med dette er at dersom det oppstår tvil om kvalitet i et vareparti, skal man kunne spore det aktuelle partiet tilbake til data om behandlingsprosess i den tidsperioden som partiet ble produsert. Prosesskontroll og dokumentasjon skal være en del av internkontrollen hos produsent. Eksempler på varedeklarasjon og merking finnes i Vedlegg 1.

Det er en del mangler med de analysemetodene som er angitt for næringsstoffer og enkelte fysiske parametere i NS2890 for. Inntil videre er det anledning til å deklare følgende næringsstoffer av betydning for plantevekst på følgende måte:

- nitrogen total-N (g/100 gTS)
- fosfor tot P (g/100 g TS)
- nitrat-N + ammonium-N (g/100 g TS, KCL)
- fosfor (P-Al) (ammoniumlaktatløselig, g/100 g TS))
- ev. kalsium (Ca-Al), kalium (K-Al), natrium (Na –Al), magnesium (Mg-Al) (ammoniumlaktatløselig, g/100 g TS)
- ev. innhold av mikronæringsstoffer (totalinnhold g/100 g TS)).

I tillegg kan

-Tørstoff oppgis i % av (kg TS/ kg)

-Mengde oppgis i tonn TS

Dette gjelder for varetypene:

- A 12 Kompost
- A 13 Biomasse -anaerobt stabilisert
- A14 Biomasse -tørket
- A15 Slam - kalkbehandlet

Hvis en velger å bruke analysemetodene angitt i NS2890, kan innholdet av næringsstoffer deklarerer på vektbasis (g/100 gTS) og mengde oppgis i masse som angitt over.

Det er en forutsetning at resten av kravene i NS2890 oppfylles. Innholdet av tungmetaller i avløpsslam skal fortsatt deklarerer på tørstoffbasis (mg/kg TS)(iht. NS2890 og § 10).

Organisk gjødsel og organisk-mineralsk gjødsel

Merkekravene for organisk- og organisk mineralsk gjødsel står i forskriftens §§ 14 og 15. De gjelder også for organisk avfall eller avløpsslam som skal markedsføres som organisk gjødsel.

Produktmerking skal sikre at brukeren av produktet får tilstrekkelige opplysninger om produktet. Alle produkter skal ha en varedeklarasjon som skal inneholde spesifikke opplysninger om produktet, for øvrig skal merkingen ikke være villedende. For emballerte produkter skal det være en varedeklarasjon på emballasjen, for bulkprodukter skal varedeklarasjonen følge med varen. Merking av produktet må endres når varens egenskaper eller ansvarlig firma for produktet endres.

For at produktet kan varedeklarerer med innhold av mikronæringsstoffer, må innholdet av disse være over grenseverdiene gitt i vedlegg 3 i forskriften.

Det er ansvarlig firma som står ansvarlig overfor Mattilsynet for at merkekravene følges. Eksempler på varedeklarasjon og merking finnes i Vedlegg 1.

5.6 Markedsføring av gjødselvarer

Bestemmelser om markedsføring finnes i § 16. Gjødselvarer skal være registrert før markedsføring og skal alltid tilfredsstille kvalitets- og merkekravene i forskriften.

Mattilsynet kan forby omsetning av gjødselvarer dersom de omsettes under misvisende eller mangelfullt navn, eller markedsføringen gir misvisende opplysninger om varen.

Produktegenskaper og effekter som brukes i markedsføring skal være dokumenterbare og skal kunne fremlegges for Mattilsynet.

5.7 Rapportering

Alle som innfører eller omsetter registreringspliktige organiske gjødselvarer, unntatt ublanda slam, skal innen 31. januar hvert år gi melding om omsatt mengde foregående kalenderår. Skjema for rapportering blir sendt ut fra Mattilsynet.

Omsetning av avløpsslam rapporteres gjennom KOSTRA, kommune-stat-rapportering. Dette gjelder kun ublanda avløpsslam, omsetning av dyrkingsmedier hvor slam er en av flere råvarer skal rapporteres til Mattilsynet. Produsenter av avløpsslam skal i tillegg årlig rapportere navn og adresse til mottaker mengde samt mengde slam som disse har mottatt (§ 12) til mottakerkommunene. Kommunen skal oppbevare disse opplysningene i minst 10 år.

5.8 Internkontroll for produsenter og importører av gjødselvarer

Alle som produserer og importerer gjødsel- og jordforbedringsmidler for omsetning har krav om et internkontrollsystem for å sikre at gjødsel forskriften overholdes (§§ 5-6). Kravet til internkontroll bygger på produsentens ansvar overfor myndigheter og brukere av produktene. Innenfor Mattilsynets forvaltningsområde har alle forskrifter krav til internkontroll. Det operative tilsynet med bedriftene skjer ved revisjoner av disse systemene, kombinert med stikkprøver av produkter. Kravene til som stilles til internkontrollsystemet er beskrevet i kapittel 6.

5.9 Melding om bruk av avløpsslam

I henhold til § 25 skal bruk av ublandet avløpsslam meldes til kommunen. Det er brukeren som er ansvarlig for at melding blir sendt.

Dersom avløpsslam inngår som komponent i produksjon av anleggsjord, må det meldes til kommunen at avløpsslammet skal benyttes på en slik måte. Ansvarlig firma for produksjon av anleggsjorda er ansvarlig for å melde dette. Bruk av selve jordblandingen skal ikke meldes til kommunen. Mer om dette i kapittel 4.5.

5.10 For importører

Import av og samhandel med gjødselvarer er også regulert av dyrehelseregulverk og plantehelseregulverk. For enkelte produktgrupper vil det dermed være krav til import og innførsel fra flere regelverk. .

I henhold til Forskrift 1. desember 2000 nr 1333 om planter og tiltak mot planteskadegjørere skal jord, dyrkingsmedier og jordforbedringsmidler som helt eller delvis består av jord, torv, bark, kompost eller naturlig gjødsel (dvs. gjødsel fra dyr eller gjødsel framstilt av plantedeler) følges av et plantesunnhetssertifikat ved import, innførselen skal også meldes. Sertifikatet skal forevises ved tollstasjonen. Produkter som ikke inneholder annet enn ublanda torv, dvs. torv uten noen form for tilsetninger, er unntatt fra sertifikatplikt så lenge torven kommer fra et europeisk land. Det er plantehelsemyndighetene i eksportlandet som utsteder sertifikatet. Forskriften forvaltes av Mattilsynet. Det er innført meldeplikt for alle sertifikatpliktige varegrupper.

Ved import og innførsel av animalske biprodukter, animalsk avfall (fjærmel, blodmel, beinmel, husdyrgjødsel etc.), gjelder kravene gitt i *FOR nr. 1074: Forskrift om dyrehelsemessige betingelser for innførsel og utførsel av visse animalske produkter og animalsk avfall*. I tillegg gjelder krav gitt i *FOR 1991-07-02 nr 507: Forskrift om forbud mot innførsel av dyr og smitteførende gjenstander*. Når biproduktsforordningen blir implementert i norsk rett, vil en del av disse kravene endres.

Det foregår en utvikling av mattilsynets fagsystemer, dette betyr at, fram til systemet er ferdig utbygd, vil det være flere rapporteringskanaler, avhengig av hvilket regelverk meldingskravet er hentet fra. Meldinger om import etter plantehelseregulverk skal foregå over <http://www.mattilsynet.no/skjema/mats>, med innlogging via alt inn. Mens importmeldinger etter annet regelverk skal skje over <http://www.importmelding.no>.

Mer om regler og rutiner for import og samhandel kan finnes her http://www.mattilsynet.no/import_eksport

5.11 Omfang og unntak

Hjemmekompost i privat hage, i boligkomplekser etc. som benyttes på egne arealer, er unntatt fra forskriften i sin helhet. De skal derfor heller ikke registreres. Gårdskompostering o.l. regnes ikke som hjemmekompostering når årlig produksjon overstiger 1 tonn tørrstoff og komposten brukes på vekster som skal omsettes. Dette gjelder uansett om komposten omsettes eller brukes på egne arealer. Forskriften gjelder heller ikke for skjellsand, folier, matter og lignende. Mer om dette i vedlegg 3.

6 Krav til internkontrollsystem for produsenter av gjødselvarer

I følge § 5 skal virksomheter som omfattes av forskriftens del II ha internkontroll. Systemet skal inneholde (§ 6):

- Oversikt over organisering og ansvar
- Risikokartlegging og risikoreduserende tiltak
- Rutiner for å avdekke og rette opp overtredelser og hindre gjentakelser
- Rutiner for systematisk gjennomgang av internkontrollsystemet

Behovet for skriftlig dokumentasjon vil variere med bedriftens størrelse, organisering, og risikoforholdene. Hva som skal dokumenteres skriftlig, bestemmes på grunnlag av risikokartleggingen. Det er ingen formelle krav til hvordan systemet skal utformes. Men det er ofte oversiktlig og ressursbesparende å samordne internkontrollen for gjødselområdet med eksisterende internkontrollsystem for helse miljø og sikkerhet eller eksisterende kvalitetsstyringssystemer.

Ansvarlig firma er ansvarlig overfor Mattilsynet for å sikre at internkontrollbestemmelsene overholdes, også i de tilfellene hvor ansvarlig firma ikke selv er produsent.

Krav til internkontroll gjelder for alle ledd i produksjonskjeden. Mattilsynet kan føre tilsyn med alle ledd i produksjonskjeden, men i praksis vil dette kun bety virksomheter i Norge. For importører vil det imidlertid være viktig å ha et internkontrollsystem som sikrer riktig kvalitet og merking av produktene. Det følgende er ment som en rettleiding til hva internkontrollen kan inneholde og hvordan en kan bygge den opp. Metoder som HACCP vil kunne være nyttige for å styre behandlings og produksjonsprosesser.

6.1 Oversikt over organisering og ansvar

Formålet med dette kravet er å klarlegge ansvarsforholdene i bedriften og mellom bedriften og andre aktører. Ting som er naturlig å ta med er

- En oversikt over organisasjonsstrukturen
- Avtaler med andre aktører og fordeling av ansvar i forhold til forskriftskravene
- Ansvarsfordelingen i bedriften knyttet til enkeltrutiner og arbeidsoppgaver

Det er ofte hensiktsmessig å innarbeide ansvaret for de enkelte arbeidsoppgavene i de rutinene som beskriver disse oppgavene.

6.2 Risikokartlegging

For å få et hensiktsmessig og effektivt kvalitetssystem, er det viktig at tiltak settes inn på de stedene de er mest effektive. Risikokartleggingen kan gjøres på mange måter men inneholder i prinsippet følgende:

En klargjøring av hvilke krav forskriften stiller når det gjelder:

- Registrering
- Merking og varedeklarerer
- Krav til produktkvalitet og toleranser
- Rapportering av omsetning
- Markedsføring

En gjennomgang av virksomheten for å kartlegge risikofaktorer – finne aktiviteter som kan medføre overtredelser i produksjon og administrasjon

En prioritering av risikofaktorer etter sannsynlighet for overtredelse og konsekvens av overtredelse.

6.3 Risikoreduserende tiltak

I risikokartleggingen pekes det på en rekke risikofaktorer. For å redusere risiko for overtredelser, vil det ofte være effektivt å innføre risikoreduserende tiltak. Tiltakene kan ha form av rutiner som skal bringe risikofaktoren under kontroll.

- Rutiner for produksjonskontroll som sikrer jevn produktkvalitet i overensstemmelse med regelverket og egne produktspesifikasjoner.
- Rutiner for å sikre at merking og varedeklarerer av produktene er i overensstemmelse med regelverk og faktiske produkttegenskaper,
- Rutiner for å sikre korrekt rapportering av omsetning til Mattilsynet
- Rutiner for å sikre registrering av produktene,

Det er ofte hensiktsmessig å definere ansvar for arbeidsoperasjoner i disse rutinene. På samme måte er det å naturlig å definere kriterier for avvik og ansvaret for tiltak i disse rutinene.

For å sikre riktig produktkvalitet og riktig varedeklarerer av produktene må anleggene ha rutiner for prøvetaking av produktene. Mattilsynet har en egen veileder for prøvetaking av avløpsslam, kompost og andre avfallsbaserte gjødselvarer.

6.4 Rutiner for å avdekke, rette opp overtredelser og hindre gjentagelse

Uoverensstemmelser mellom rutiner i kvalitetssystemet og praksis eller krav i forskrift kan defineres som overtredelser. Det skal sikres at overtredelser oppdages, følgene av overtredelsen minimaliseres og at det gjøres tiltak for å unngå problemer i fremtiden. Dette gjøres enklest gjennom å etablere et avviksbehandlingssystem. Et avviksbehandlingssystem kan registrere

- Hva overtredelsen besto i
- Hva som ble gjort for å lukke avviket
- Hvem som lukket avviket
- Data som gir grunnlag for å hindre at avviket gjentar seg og grunnlag for å forbedre prosessen
- Evt hva som skjedde med varepartier som ikke oppfyller krav

Det er ingen formelle krav til hvordan avvikssystemet skal bygges opp og avvik rapporteres. Rapporteringen kan gjerne skje muntlig, men det kan ofte være hensiktsmessig å gjøre bruk av avviksrutiner etablert i internkontrollen for helse miljø og sikkerhet.

For at avvikssystemet skal fungere, er det viktig at det defineres på forhånd hva som utløser en avviksrapport. Dette kan gjøres i driftsinstruks eller i andre styringsrutiner. Periodisk gjennomgang av avvik vil kunne avdekke periodiske problemer i produksjonen eller tendenser i produkt – eller råvarekvalitet og dermed kunne gi grunnlag for forbedringstiltak i produksjonen.

6.5 Rutiner for systematisk gjennomgang av internkontrollsystemet

Det er viktig å holde internkontrollsystemet oppdatert og "levende". Ved å gå gjennom internkontrollsystemet med jevne mellomrom, sikrer en at rutiner stemmer med praksis og at rutinene er hensiktsmessige i forhold til det en vil oppnå. Gjennomgangen kan skje på forskjellig vis, internrevisjoner er en vanlig metode.

Internkontrollen skal sikre overholdelse av regelverk, men en velfungerende internkontroll vil også kunne bidra til bedre styring på prosesser og dermed en jevnere produktkvalitet.

Vedlegg 1. Eksempler på varedeklarerering

Varedeklarasjon for et anaerobt stabilisert avløpsslam med handelsnavn Slam-EX

Slam –EX

Varetype/sammensetning: anaerobt stabilisert avløpsslam

Bruksområde: jordforbedringsmiddel

Kjemiske og fysiske egenskaper

Tørrstoff %	NH ₄ –N .. mg/kgTS (kcl)
Organisk innhold %	NO ₃ –N .. mg/kgTS (kcl)
pH:	Fosfor .. mg/kgTS (Al løselig)
Elektrisk konduktivitet:.. mS/m	Kalium .. mg/kgTS (Al løselig)
Nitrogen (total mg/kgTS	Kalsium .. mg/kgTS (Al løselig)
Fosfor (total mg/	Magnesium .. mg/kgTS (Al løselig)

Sikkerhet:

Håndvask og klesskift etter håndtering av slam anbefales.

Anbefalinger om oppbevaring:

Kan lagres direkte på bakken. Skjermes fra overflatevann (bekker mv).

Anbefalinger om bruk:

Slammet er godt egnet som gjødsel/jordforbedringsmiddel på kornarealer og grøntarealer. Spredeutstyr kan leies av EX-slambehandling. Se vedlagte bruksanvisning.

Kvalitetsklasse og bruksbegrensninger:

Avløpsslammet overholder kvalitetsklasse 2 og kan brukes med inntil to tonn tørrstoff per dekar per 10 år. Skal ikke brukes på grønnsaker, poteter, frukt og bær. Det skal gå 3 år fra avløpsslammet spres til en kan dyrke slike vekster.

Skal ikke brukes på eng og beite. I private hager og parker kan det kun benyttes som del av et dyrkingsmedium. Bruk av slam på jordbruksarealer skal tas med i gjødselplan.

Innhold av tungmetaller

Kadmium (Cd).. mg/kg TS	Sink (Zn) .. mg/kg TS
Bly (Pb) ..mg/kg TS	Kobber (Cu) ..mg/kg TS
Kvikksølv (Hg) ...mg/kg TS	Krom (Cr).. mg/kg TS
Nikkel (Ni) ...mg/kg TS	Sink (Zn) .. mg/kg TS

Mengde: Slam-EX leveres i bulk. Mengde er oppgitt på transportseddel.

Ansvarlig firma:

EX –slambehandling AS

Adresse

0000 Poststed

Produksjonsnummer: 6 12 04

Varedeklarasjon for jordblanding varetype anleggsjord med matavfallskompost

Hagejord

Varetype: anleggsjord

Bruksområde: dyrkingsmedium

Sammensetning: matavfallskompost (25 %), torv (H3-H4), jordmasser

Kjemiske og fysiske egenskaper:

Tørrstoff .. g/l	Fosfor .. mg/100 g
Organisk innhold %	Kalium .. mg/100 g
pH:	Kalsium .. mg/100 g
Elektrisk konduktivitet: .. mS/m	Magnesium .. mg/100 g
Nitrogen (total) .. mg/100 g	

Teksturklasse: moldholdig sandig lettleire

Kornfordeling (%)

Grovsand	Mellomsand	Finsand	Silt	Leir
20	25	20	23	12

Sikkerhetsanbefalinger:

Ingen spesielle krav til sikkerhet ved håndtering og bruk.

Anbefalinger om lagring:

Bør ikke lagres på areal hvor det kan oppstå bekker ved nedbør.

Anbefalinger om bruk:

Bør legges ut plantenes vekstsesong. Egnet til nyanlegg av hager, både under plen og i bed. For plen legges ut et 10-20 cm tykt lag*. I bed kan det legges noe tykkere.

Volum/Mengde:

Hagejord leveres i bulk, mengde er oppgitt på transportseddel.

Ansvarlig firma:

Jordproduksjon AS, Adresse , 0000 Poststed

Produksjonsnummer: 23 04

*Komposten har kvalitetsklasse X. Ihht. forskrift om gjødselvarer mv. av organisk opphav kan hagejord brukes med inntil XX cm av avfallskomponenten på 20 år, det vil si opp til et XX cm tykt lag av jordblandingen. Skal ikke brukes på eng og beite.

Varedeklarasjon for organisk gjødsel

HØNSEGJØDSEL

Produkttype: tørket og pelletert hønsegjødsel

Sammensetning: hønsegjødsel, kalkungjødsel

Innhold : (vekt eller volum)

Kjemiske og fysiske egenskaper:

Nitrogen (total):
Nitrat-N + Ammonium-N:
Fosfor (AL) %
Kalium (AL) %
Kalsium (AL) %
Magnesium (AL) %
Svovel ... (osv.) %
Tørrstoff
Organisk innhold % Magnesium
Kalsium (AL)

Produsent:

Eggeli Gjødseltørkeri, Adresse, 0000 Poststed

Varedeklarasjon for et dyrkingsmedium med sphagnumtorv

TORVPRODUSENTENS VEKSTTORV

Varetype	Sphagnumtorv
Bruksområde	Dyrkingsmedium
Sammensetning	Sphagnumtorv
	Kalksteinsmel
	Mineralgjødning
	Mikronæring

Fysiske og kjemiske egenskaper

Tørrstoff .. g/l	Nitrogen ..mg/l
Organisk innhold .. %	Fosfor .. mg/l
pH: ..	Kalium .. mg/l
Elektrisk konduktivitet: .. mS/m	Kalsium .. mg/l
Nitrogen (total) .. mg/l	Magnesium .. mg/l

Volum	..l (evt m ³)
Finfordelingsgrad	Fin - middels
Omdanningsgrad	H2 – H4
Densitet	.. kg/m ³
Produksjonsnummer	1431
Anbefalt bruk	Ingen spesielle brukskrav
Anbefalt oppbevaring	Unngå lagring i direkte sollys og ved temperaturer over 15 °C.
Ansvarlig firma	

Torvprodusenten AS
Myrveien
0000 Torva
Tlf 12 34 56 78

Vedlegg 2. Veileder ved søknad om registrering av gjødselvarer produsert av organisk avfall og avløpsslam

2.1 Innledning

Ansvarlig firma som omsetter gjødselvarer plikter å registrere produktene i henhold til krav som er gitt i forskrift om gjødselvarer mv. av organisk opphav. Mattilsynet utsteder registreringsnummer når produktet er registrert.

Denne veilederen er beregnet for produsenter eller importører som skal omsette gjødselvarer produsert av avløpsslam eller et opphavsmateriale som er karakterisert av miljømyndighetene som avfall.

Registrering gjøres på eget skjema og denne veilederen gir utfyllende opplysninger om hvordan skjemaet skal fylles ut. Har du behov for mer hjelp kan du kontakte Mattilsynet.

Søknad med vedlegg sendes til:

Mattilsynet, Regionkontoret for Oslo, Akershus og Østfold

Felles postmottak, Postboks 383

2381 Brumunddal

Telefaks: 64 94 44 10

Spørsmål ang. registrering kan rettes til:

Tlf. regionkontor Ås: 64 94 44 00

Postmottak@mattilsynet.no

Relevante krav som må være oppfylt ved registrering

En registrering gjøres vanligvis uten tidsbegrensning og produktet får et registreringsnummer som skal framgå av varedeklarasjonen.

Paragrafene nedenfor referer til krav i forskrift 4. juli 2003 nr 951 om gjødselvarer mv. av organisk opphav, kalt forskriften heretter, som er aktuelle ved registrering.

Produktet kan være omfattet av andre forskrifter. Her er de mest relevante forskriftene hvor man kan finne andre krav som avfallet kan være bundet av:

- [Forskrift 1. desember 2000 nr 1333 om planter og tiltak mot farlige planteskadegjørere](#)
- [Forskrift 5. november 1999 nr 1148 om transport og behandling av animalsk avfall, og anlegg som behandler animalsk avfall.](#)
- [Forskrift 4. juli 2003 nr 1063 om handel med gjødsel og kalkingsmidler mv](#)
- [Forskrift 25. mars 1988 nr 251 om floghavre](#)
- På høring på Mattilsynets nettside: Forslag til forskrift om animalske biprodukter som ikke er beregnet på humant konsum. Gjennomføring av forordning (EF) nr. 1174/2002 om helseregler med hensyn til animalske biprodukter som ikke er beregnet for humant konsum (biproduktsforordningen)

2.1 Utfylling av søknadsskjemaet

Eget skjema skal brukes ved søknad om registrering. Der vi mener det kan oppstå spørsmål, har vi utdypet noen punkter i detalj. Tallhenvisningen i skjema svarer til nummereringen til avsnittene under.

1) *Handelsnavn*

Hvis varen skal omsettes under spesielt handelsnavn, må dette oppgis (§ 14). Mattilsynet oppfordrer produsentene til å sette navn på produktet.

2) *Produktkategori*

Gjødselvarer av organisk opphav deles grovt inn i fem aktuelle produktkategorier:

Organisk gjødsel: Gjødsel av animalsk eller vegetabilsk opprinnelse, med så stort innhold av organisk stoff at glødetapet utgjør minst 40 % av tørrstoffet, og med direkte gjødselvirkning som er vesentlig større enn andre positive virkninger produktet kan ha på planteveksten.

Organisk-mineralsk gjødsel: Gjødsel av animalsk eller vegetabilsk opprinnelse hvor mineralsk gjødsel er tilsatt. Glødetapet i den organiske fraksjonen må utgjøre minst 40 % av tørrstoffet, og produktet må ha direkte gjødselvirkning som er vesentlig større enn andre positive virkninger produktet kan ha på planteveksten.

Jordforbedringsmiddel: Produkt som bare eller vesentlig virker gagnlig på jordas kjemiske, fysiske eller biologiske tilstand og derved indirekte på planteveksten.

Dyrkingsmedium: Grunnsubstans av naturlige eller kunstige produkter som enkeltvis eller i blanding, med eller uten tilsatte næringsstoffer eller annen tilsetning, skal brukes til dyrking av planter.

Jorddekkingsmiddel: Produkter som legges i et lag oppå jord/ dyrkingsmedium i den hensikt på bedre den kjemiske, fysiske og biologiske tilstand, hindre ugressvekst eller gi pryddverdi

Dersom ingen av definisjonene synes dekkende for produktet, kontaktes Mattilsynet.

3) *Varetype*

Det er ulike varetyper for ulike kategorier. For kategoriene organisk gjødsel og organisk-mineralsk gjødsel har varetypen samme navn som kategorien. For dyrkingsmedier, jordforbedringsmidler eller jorddekkingsmidler er definisjonen beskrevet i Norsk Standard for dyrkingsmedier, NS 2890.

Hvis ingen av varetypebetegnelsene passer, ta kontakt med Mattilsynet, eller lag selv et forslag som dekker produktets generelle egenskaper og opphavsmateriale.

4) *Forbrukergruppe*

Her oppgis hvilke(t) marked produktet er tiltenkt og hvem markedsføringen retter seg mot.

5) *Produktets opphavsmateriale*

Det er i hovedsak to ulike produkttyper. Produkter som er produsert av avfall/avløpsslam og produkter som er blandinger av allerede ferdigproduserte gjødselvarer (for eksempel kompost, anaerobt omsatt biomasse). Opphavsmateriale er både avfallet som inngår i produktene og ferdig produkt som inngår i blandinger. Et eksempel:

Et blandet dyrkingsmedium inneholder: matavfallskompost, sand og torv. Opphavsmaterialet til matavfallskompost er: treflis, matavfall fra småhusholdning og hage- parkavfall.

Opphavsmaterialene skal angis med omtrentlig fordeling. Listen i skjemaet er ikke uttømmende, men tar tatt utgangspunkt i varetypene i Norsk Standard 2890 og opphavsmaterialene beskrevet i forskriftens vedlegg 4. Strukturmaterial/strøet skal også oppgis.

Tilsetningsstoffer som komposteringspreparat, kalk, næringsstoffer, eventuelle støvdempende stoffer osv., skal oppgis og spesifiseres så godt som mulig.

Dersom en ”Kompost”, ”Biomasse – anaerobt stabilisert”, ”Biomasse tørket” eller ”Slam kalkbehandlet” inngår i et blandet produkt og allerede er registrert hos Mattilsynet, oppgis registreringsnummeret.

Produsenten skal ha kjennskap til råvarenes innhold av tungmetaller slik kvalitetskravet er formulert i § 10, men det kreves ikke dokumentasjon med hensyn til dette punktet ved registrering.

Utfyllende opplysninger om produktet, Vedlegg til søknaden

Søker / produsent er ansvarlig for å skaffe til veie og å legge fram all relevant informasjon om produktet og behandlingsprosessen. Kjemiske analyser skal tas av representative prøver av gjødselvarene, Mattilsynet har utgitt en egen veileder for prøvetaking av gjødselvarer basert på organisk avfall og avløpsslam. Laboratorier som benyttes til å utføre analyser av hygieniske parametere og tungmetaller skal være akkrediterte for denne type analyser.

For produkter som er et blandingsprodukt av allerede registrerte produkter er det ikke krav til dokumentasjon på hygiene, tungmetaller eller fremmedlegemer

Mattilsynet kan i særlig tilfeller dispensere hvilke parametere som kan unntas dokumentasjonskravet eller tilføyes hvis det er nødvendig.

6) *Produsent av råvarer til blandet produkt*

Dersom et produkt produsert av avfall eller avløpsslam inngår som råvare i et blandet produkt har en annen produsent enn den som produserer ferdigvare, skal navn, adresse og telefonnummer til den andre produsenten vedlegges.

7) *Behandlingsmetode(r) og behandlingstid*

For mange produksjoner vil det være naturlig å skille mellom hygieniseringsmetode og stabiliseringsmetode. Alle faktorer som har betydning for hygienisering og stabilisering skal beskrives, eksempel blandingsprosedyrer, lufting og regulering av fuktighet.

Der hygieniseringen baseres på varmebehandling, skal oversikt over temperatur- utviklingen (temperatur/tidskurve) legges ved søknaden.

Under dette punktet kan søker også beskrive den tekniske/praktiske framstillingsmetoden dersom denne har betydning for produktets kvalitet. Det kan for eksempel være viktig å dokumentere at nødvendige forhåndsregler er tatt for å unngå gjensmitte av hygienisert produkt.

8) *Produktets hygieniske kvalitet og innhold av tungmetaller*

Alle relevante parametere skal dokumenteres på bakgrunn av analyse av minimum fem representative produktprøver. Innholdet av tungmetaller bestemmer produktets kvalitetsklasse. Minst fire av fem prøver må ligge innenfor grenseverdien angitt i forskriftens § 10 punkt 1 for de sju spesifiserte tungmetallene. Hvis en prøve er utenfor, må den heller ikke overskride grenseverdien med mer enn 50 %.

Alle produkt skal analyseres for salmonellabakterier og termotolerante koliforme bakterier (TKB).

Dersom det anses relevant skal man foreta en risikovurdering om produktet kan være smitteførende i forhold til plante og dyresykdommer. Relevante vitenskapelige instanser vedrørende plantehelse er Bioforsk, Plantehelse på Ås (sentralbord 03 246), vedrørende dyresykdommer og parasittegg er Norges Veterinærhøgskole i Oslo (tlf. 22 96 49 63 (laboratorium) eller sentralbord 22 96 45 00) og vedrørende bruksegenskaper og konsekvenser av miljøfremmede stoffer er Bioforsk, Jord og miljø på Ås (tlf. 63 00 94 10 eller sentralbord 03 246). For produkter basert på råvarer hvor parasittegg kan forekomme i lave konsentrasjoner, anses det lite aktuelt å analysere produktet for parasittegg. I spesielle tilfeller kan podoforsøk være aktuelt.

For jordblandinger der avløpsslam/avfallsbasert komponent (for eksempel kompost) allerede er registrert hos Mattilsynet, kreves ikke ytterligere dokumentasjon av hygienisk kvalitet eller innhold av tungmetaller. Det er en forutsetning at jordkomponenten ikke er underlagt karantene vedrørende plantehelse, er fra eiendommer registret i floghavreregisteret eller er fra forurenset grunn.

9) Produktets kjemiske sammensetning og andre egenskaper med betydning for produktets virkning.

Det kreves kun én analyse av øvrige kjemiske og fysiske parametere.

For produkter som brukes som dyrkningsmedier, jordforbedringsmiddel eller som jorddekkingsmiddel står det i Norsk Standard 2890 hvilke analysemetoder som skal benyttes og hva som skal stå oppført i varedeklarasjonen. Krav til analysemetoder og hva som skal stå oppført på varedeklarasjonen for organisk og organisk-mineralsk gjødsel står beskrevet i § 15 i forskriften.

Norsk Standard 2890 har ikke tatt tilstrekkelig høyde for egnede analysemetoder for næringsstoffer i slam (NS-EN 13651 "Næringsstoffer (løselig i kalsiumklorid/DPTA) av betydning for plantevekst"). For å kunne regne om resultater fra disse analysene til innhold på volumbasis, må massenes densitet måles. Den angitte metoden for å måle densitet (NS-EN 13040), gjelder ikke for avløpsslam som ikke er kompostert og kan dermed ikke benyttes for følgende varetyper:

- A 13 Anaerobt stabilisert avløpsslam
- A14 Tørket Avløpsslam
- A15 Kalkbehandlet avløpsslam

Inntil videre kan innholdet av næringsstoffer deklarerer på vektbasis. Innholdet av tungmetaller skal fortsatt deklarerer på vektbasis (mg/kg).

Mattilsynet kontaktes dersom det er tvil om hvilke fysisk/kjemiske parametere som er relevante for det aktuelle produkt.

10) Produktets innhold av miljøfremmede stoffer

Det er produsentens ansvar å vite hvilke miljøfremmede organiske stoffer som kan forekomme i råvarer og produkt. For produkter basert på visse avfallstyper kan Mattilsynet kreve at det gjøres en risikovurdering med hensyn på helse eller miljøfarer ved bruk som gjødselvarer. For enkelte avfallstyper kan dokumentasjon av sorteringsrutiner være relevant. Eventuelle opplysninger om rester av plantevernmidler, antibiotika, fellingskjemikalier osv. i avfallet skal følges av faglig uttalelse om hvilken betydning dette kan ha for miljø og helse. Eventuell vurdering og dokumentasjon legges ved som vedlegg.

11) Produktets innhold av spiredyktige ugressfrø og floghavrefrø

Kravet om fravær av floghavrefrø er absolutt. I henhold til forskrift om floghavre er det forbudt for eier eller bruker av eiendom hvor det er floghavre eller mistanke om dette, å selge eller på annen måte avhende lo, julenek, halm, frøhalm, kornavrens, husdyrgjødsel, kompost, jord eller planter med jord.

Det er i utgangspunktet ikke ønskelig med spiredyktig ugrasfrø og plantedeler i et gjødselvareprodukt. Dersom dette kommer inn med avfallet, bør hygieniseringsprosessen redusere innholdet til maksimalt to spiredyktige frø og /eller plantedeler per liter ferdig vare.

12) Produktstabilitet

Stabilitet er i forskriftens § 10 punkt 4. definert i forhold til lukt og andre miljøproblemer ved lagring og bruk av produktet. Dersom det anses relevant å kreve dokumentasjon, kan denne foreligge i form av en uttalelse fra nøytral faglig instans, eksempel fra et laboratorium eller en forsøksring. Det er produsentens ansvar å sikre at bruk og lagring skjer i tråd med forutsetningene fra den faglige uttalelsen og krav som forskriften setter. Dette kan sikres gjennom å merke produktet. Eksempler på miljøproblem utover lukt som kan oppstå ved lagring m.m., er oppblomstring av uønskede organismer som insekter, sopp og strålebakterier, utvikling av støv med sopp sporer og avrenning av næringsstoffer.

Det må sikres at biologisk ustabile produkt ikke endrer kvalitet under lagring. Dersom produktet er midlertidig stabilisert gjennom fysiske/kjemiske prosesser, eksempel ved tørking eller kalking, skal dette oppgis ved søknaden og framgå av merkingen.

Dersom spredning uten nedmolding medfører luktproblem, skal det framgå av merkingen at produktet må nedmoldes av hensyn til lukt.

13) Produktets nyttevirkning

Produkttegenskaper og effekter som brukes i markedsføringen skal kunne dokumenteres (§16). For produkt som ikke er allment kjent og produkt som markedsføres med spesielle egenskaper kan det være nødvendig med en vurdering av nyttevirkning og bruksbegrensninger. Det kan også være nødvendig å gjennomføre vekstforsøk. Vekstforsøkene må knyttes direkte opp mot aktuell bruk av produktet.

14) Merking og varedeklarasjon

Merkingen består av varedeklarasjon og tilleggsmerking. Forslag til varedeklarasjon og evt. bruksanbefalinger skal følge søknaden.

Produkter i kategorien organisk- eller organisk-mineralsk gjødsel skal ha merking og varedeklarasjon i samsvar med §§ 14 og 15 i forskriften. Produkter i kategoriene jordforbedringsmidler, dyrkingsmedier eller jorddekkingsmidler skal ha varedeklarasjon som følger kravene i Norsk Standard 2890.

Norsk Standard 2890 fås kjøpt ved henvendelse til Pronorm AS postboks 432, Skøyen, 0212 Oslo, tlf. 22 04 92 30, Fax: 22 04 92 12. Internett adressen: www.pronorm.no.

Vedlegg 3. Registreringsplikt

I utgangspunktet skal alle produkter registreres med mindre de allerede er unntatt for registreringsplikten i forskriften. Med hjemmel i forskriftene kan Mattilsynet også unnta produkter og produktgrupper fra registrering og rapportering. Selv om bestemte produktgrupper er unntatt registrering betyr det ikke at de er unntatt fra kvalitetskrav, merkekrav eller eventuelle bruksbegrensninger. De kriteriene som Mattilsynet har lagt til grunn for å unnta produktgrupper og produkter fra registrering er at de har:

- Lav risiko for spredning av smitte og forurensninger og
- Omsettes i begrensende mengder eller
- Omsettes primært i hage og parkanlegg hvor det ikke dyrkes mat og fôrvekster.

Listene på de neste sidene gir en oversikt over varetyper som har registreringsplikt

Generelle unntak fra registreringsplikt

Det er noen produkter som i utgangspunktet er registreringspliktige, men på grunn av begrenset bruksomfang er de likevel unntatt fra registreringsplikt:

- Produkter til Forskning og utvikling (FoU).
- Produkter som er råvare eller komponent i et registreringspliktig produkt til omsetning (Et eksempel er spagnumtorv som inngår i produksjon av dyrkingsmedier som skal omsettes. Det betyr at importert torv til eget bruk skal registreres)
- Begrenset utprøving av produkter som for eksempel vareprøver.

Import/ innførsel til eget bruk

En importtillatelse kan være nødvendig for å få gjødselvarer gjennom grensekontrollen. Importtillatelsen kan stille krav til dokumentasjon som skal forevises ved grensen (eksempel plantesunnhetssertifikat). For produkter som skal registreres, gis importtillatelse i Mattilsynets registreringsbrev. For produkter som ikke skal registreres gis separat importtillatelse der det er nødvendig.

Visse produkter kan tas med over grense uten å være registrert og ha importtillatelse, så frem de er fremstilt i et EU-land:

- Dyrkingsmedier og jordforbedringsmidler opp til to kubikkmeter til eget bruk.
- Organisk eller mineralgjødsel opp til 100 kg til eget bruk
- Kalk opp til 200 kg til eget bruk

Tilgrensende regelverk på plante og dyrehelseområdet vil alltid gjelde, slik at kravene nevnt i 5.10 alltid vil gjelde, uavhengig av registreringsplikt og krav til importtillatelse.

Tabell 1

Produkter som omfattes av forskriften og eventuelle krav til registrering av produktet hos Mattilsynet.

Varetyper mv.	Omfattet av forskrift	Registreringsplikt
Spagnumtorv (inkl. gjødsla og kalka spagnumtorv)	+	+
Minerogen myrtorv	+	+
Kompost (ikke råvarer i forskriftens vedlegg 4) ¹	+	+
Kompost (råvarer i forskriftens vedlegg 4)	+	+
Hage- og parkavfallskompost ²	+	+
Hjemmekompost	-	-
Anaerobt omsatt biomasse (råvarer i forskriftens vedlegg 4)	+	+
Tørka biomasse (råvarer i forskriftens vedlegg 4)	+	+
Kalkstabilisert slam (råvarer i forskriftens vedlegg 4)	+	+
Bark	+	-
Bark – kompostert	+	-
Cellulosefiber	+	-
Treflis	+	-
Halm	+	-
Kokosfiber	+	-
Kakaoflis	+	-
Lignit	+	-
Husdyrgjødsel – ubehandlet for omsetning	+	-
Husdyrgjødsel – til eget / leid areal	+	-
Sand	+	-
Silt	+	-
Leir	+	-
Pimpstein	+	-
Mineralull (revet/ikke-revet)	+	-
Ekspanderte mineralprodukter	+	-
Organiske polymerer	+	-
Matter, folier og lignende til jorddekkning	-	-
Blandet dyrkingsmedium/ jordforbedrings-/jorddekkingsmidler av kun ikke-registreringspliktige komponenter.	+	-
Marin plantebiomasse	+	-
Gjødsla og kalka produkter registreringspliktige/ikke-registreringspliktige komponenter (utenom gjødsla og kalka spagnumtorv)	+	-
Blandet jordforbedringsmiddel/ dyrkingsmedium/ jorddekkingsmiddel		
1) som inneholder registreringspliktige råvarer	+	+
2) som kun består av ikke-registreringspliktige råvarer	+	-
Anleggsjord uten innhold av organisk avfall og avløpsslam med innhold av produkt basert på organisk avfall og avløpsslam	+	-
	+	+
Andre produkter	Kontakt Mattilsynet	Kontakt Mattilsynet

¹ gjelder ikke bark – kompostert ² skal registreres innen 01.04.2018

Liste over registreringspliktige produktkategorier for gjødsel, komposteringspreparater, vekststoffer også i forhold til [forskrift 4. juli 2003 nr 1063 om handel med gjødsel og kalkingsmidler mv.](#)

<i>Registreringspliktig</i>	<i>Ikke registreringspliktig</i>
Mineralgjødsel*	Vekststoff
Organisk-mineralsk gjødsel	Uorganisk komposteringspreparat
Organisk gjødsel	Organisk komposteringspreparat

* Steinmel er ikke omfattet av forskriftene

Vedlegg 4. Meldeskjema

Meldeskjema for bruk av avløpsslam til kommunen

Bruk av slam skal meldes til kommunen, og meldingen skal sendes kommunen senest innen to uker før brukeren mottar slam for lokal lagring eller bruk.

Avløpsslam skal moldes ned straks og innen 18 timer etter spredning.

Det er den som bruker produkter med slam som er ansvarlig for å utarbeide og levere meldingen.

Det refereres til forskrift 4. juli 2003 nr 951 om gjødselvarer mv. av organisk opphav.

Opplysninger om bruker (firma eller person):

Navn: _____

Adresse: _____

Postnummer: _____

Sted: _____

Kommune: _____

Telefon: _____

Telefaks: _____

e-post: _____

Kontaktperson: _____

Meldingen gjelder:

Spredning

Mellomlagring

Deponering

Annet

Dersom Annet, spesifiser: _____

Opplysninger om stedet der slammet skal nyttes:

Gnr/bnr:	_____
Areal (m ² eller daa):	_____
Jordtype (f.eks sandjord, leirjord):	_____
Miljøkvalitet (innhold av tungmetaller, § 26)	_____
Historisk bruk av arealet:	_____
Dagens bruk av arealet:	_____
Beskrivelse av nærområdet (f.eks avstand til vassdrag, drikkevann, naboer):	_____

Opplysninger om produktet som skal nyttes:

Type produkt:	
Mengde som skal brukes:	
Brukens varighet:	
Hensikt med bruk av produktet:	
Beskrivelse av hvordan bruksrestriksjonene i § 25 og § 27 vil bli etterlevd:	
Dokumentasjon av etterlevelse av kravene i del II i forskriften (inkl varedeklarasjon og analysebevis):	

Annen relevant informasjon:

Kopi av varedeklarasjon etter Norsk Standard 2890 er vedlagt

Underskrift

Sted

Dato

Ansvarlig

Skjema sendes til kommunen hvor slammet skal lagres og brukes.